

Naturvägledning i centrum

En utvärdering av verksamheten vid
Centrum för naturvägledning

RAPPORT 6372 • JUNI 2010

Naturvägledning i centrum

En utvärdering av verksamheten vid Centrum för
naturvägledning

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM Gruppen AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Naturvårdsverket

Tel: 08-698 10 00, fax: 08-20 29 25

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6372-6.pdf

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2010

Elektronisk publikation

Omslagsfoto: Mats Wilhelm/N – Naturfotograferna

Förord

Naturvägledning syftar till att förmedla kunskap om och väcka känsla för naturen och kulturlandskapet. Centrum för naturvägledning (CNV) är en centrumbildning vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) som finansieras via Naturvårdsverket. I överenskommelsen mellan dessa båda beskrivs att *”Syftet med centrumbildningen är att förena och utveckla praktik och forskning inom området naturvägledning genom att vara en aktiv kompetensresurs för olika aktörer inom utbildning, planering, förvaltning och turism. I syftet ingår att centrumet blir en aktiv nod i såväl ett nationellt som ett internationellt nätverk.”*

Syftet med utvärderingen är att ta fram ett underlag som kan tjäna som en vägledning för en ny överenskommelse mellan Naturvårdsverket och SLU inför 2011. Målet med utvärderingen är en rapport som belyser hur verksamheten vid Centrum för naturvägledning har utförts och organiserats utifrån överenskommelsen mellan Naturvårdsverket och SLU. Blicken riktas både mot måluppfyllelse och processen under den tidsperiod som har gått.

Utvärderingen är av intresse för Naturvårdsverkets naturresursavdelning, Enheten för friluftsliv och skötsel, SLU, CNV, naturumen och naturvägledare runt om i Sverige. Ett särskilt tack riktas till de handläggare och anställda på Naturvårdsverket, Tyresta nationalpark, SLU/CNV samt personer i CNV:s nätverk som tagit sig tid att delta i intervjuer respektive telefonenkät för att dela med sig av sina erfarenheter.

Utvärderingen är ett internt uppdrag från Naturvårdsverkets Enhet för friluftsliv och skötsel till Enheten för strategier och utvärdering. Utvärderingen har genomförts av Lisa Eriksson, projektledare och Hans ten Berg. Den slutliga rapporten har godkänts av avdelningschef Martin Eriksson, Klimatavdelningen.

Juni 2010

Naturvårdsverket

Innehåll

FÖRORD	3
INNEHÅLL	4
SAMMANFATTNING	6
SUMMARY	8
INLEDNING	10
Utgångspunkten är en överenskommelse	10
Syfte och frågeställning	11
Avgränsningar och berörda intressenter	12
Genomförande	12
Teoretiska utgångspunkter	13
Datainsamling	16
PROCESSEN	17
Naturvägledning i politik och förvaltning	17
CNV:s kansli och styrgrupp	20
Avgränsningar utifrån överenskommelsen	20
Verksamheten formar sig	21
Diskussioner om gränsdragningar och definitioner	22
Beredningsutskottet	23
Prioriteringar i verksamhetsplanen	24
Samarbete kring överenskommelsen	25
Kontakter med Naturvårdsverket	26
Kontakter med SLU	27
Tyresta nationalpark	27
MÅLUPPFYLLELSEN	28
Verksamhetsplaner och årsberättelser	28
Verksamhetsåret 2008	28
Verksamhetsåret 2009	29
Verksamhetsåren 2010-11	30
Jämförelse mellan 2009 och 2010	32
Naturvägledare i Sverige	34
Vad tycker nätverket?	35
Nätverket – en fördjupad bild	36

Kompletterande bild från intervjuerna	41
ANALYS OCH SLUTSATSER	43
Långsiktiga mål	43
Prioriteringar – en utmaning	43
Processen tog en ny vändning	44
Förutsättningar för samarbete	45
Överenskommelsen	47
Slutsatser	47
REFERENSER	49
Interna dokument, Naturvårdsverket	49
Interna dokument, CNV	50
BILAGOR	51
Bilaga 1 – Överenskommelsen mellan Naturvårdsverket och SLU	51
Bilaga 2 – Styrgruppens sammansättning	54
Bilaga 3 – CNV:s långsiktiga målområden	55
Bilaga 4 – Frågeområden vid intervjuer	56
Bilaga 5 – Telefonenkät	57

Sammanfattning

Naturvägledning syftar till att förmedla kunskap om och väcka känsla för naturen och kulturlandskapet. Centrum för naturvägledning (CNV) inrättades i slutet av 2007 genom en överenskommelse mellan Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). CNV får drygt tre miljoner per år från Naturvårdsverket för att förena och utveckla praktik och forskning inom området naturvägledning. Detta genom att vara en aktiv kompetensresurs och nod för olika aktörer inom utbildning, planering, förvaltning och turism.

Syftet med utvärderingen som presenteras i denna rapport är att ta fram ett underlag som kan tjäna som en vägledning för en ny överenskommelse mellan Naturvårdsverket och SLU inför 2011. Målet med utvärderingen är en rapport som belyser hur verksamheten vid CNV utförts och organiserats över tid och varför. Både måluppfyllelsen och processen under den tidsperiod som har gått ingår i utvärderingen.

En viktig slutsats i utvärderingen är att CNV på ett engagerat och effektivt sätt utfört och organiserat en verksamhet som stämmer väl överens med överenskommelsens syfte. Enligt utvärderingen har CNV flera uppgifter som kan betraktas som långsiktiga mål inom naturvägledningsområdet. CNV har vid tidpunkten för utvärderingens tillkomst endast varit verksamma i drygt två år, vilket gör att det bara i begränsad utsträckning går att uttala sig om centrumets måluppfyllelse. Utvärderingen visar dock på att CNV mycket väl har levt upp till de arbetsinsatser som är förväntade utifrån överenskommelsens innehåll i relation till tillgänglig tid och resurser.

CNV:s tillblivelseprocess var ett initiativ från Naturvårdsverket, som ville se en centrumbildning vid ett universitet för att kunna kombinera praktik med forskning. När överenskommelsen skulle undertecknas hade en omlokalisering skett av Enheten för friluftsliv och skötsel vid Naturvårdsverket, från Stockholm till Östersund. Omlokaliseringen innebar att flera av den tidigare personalen i Stockholm slutade, bland annat flera av dem som varit tongivande i planeringen av CNV. Vid omlokaliseringen förlorades delvis kunskap om den tidigare processen. Under perioden som följde har friluftsfrågorna haft lägre prioritet på Naturvårdsverket till fördel för frågor om skydd och skötsel av natur.

Ett viktigt förbättringsområde som identifierats i utvärderingen är kommunikation och samsyn mellan Naturvårdsverket, SLU och CNV. Den kommande överenskommelsen bör förtydligas när det gäller roller och ansvar. Att ha regelbundna kontakter kan göra att inblandade aktörer lär känna varandra och bättre förstår varandras prioriteringar vilket kan förebygga missförstånd, förbättra samarbetet och öka effektiviteten. Inför omförhandlingen av överenskommelsen är det viktigt

att Naturvårdsverket och SLU har en uttänkt plan för vad de vill med naturvägledning och CNV.

Naturvägledare återfinns på flera olika ställen i samhället – i turismföretag, på museer, i naturvårdskretsar, på kommuner och i statlig verksamhet. När CNV tillgängliggör kunskap och metoder till sitt nätverk har detta potential att nå en brett sammansatt grupp människor i samhället. Detta är ett viktigt medel i arbetet med att människor ska nyttja naturmiljön för ökad hälsa och förståelse för miljöpolitiska beslut.

En utmaning inför den kommande överenskommelsen är att hålla kvar dagens breda ansats och samtidigt hitta prioriteringar som fungerar. En idé som har framkommit i utvärderingen är att växelvis välja att satsa på olika målgrupper eller inriktningar. Detta är en idé som är värd att undersöka ytterligare.

Summary

The aim of nature interpretation is to foster knowledge of nature and the cultural landscape and to awaken sensitivity towards them. The Swedish Centre for Nature Interpretation (CNV) was established at the end of 2007 through an agreement between the Swedish Environmental Protection Agency and the Swedish University of Agricultural Sciences (SLU). CNV receives slightly more than SEK 3 million annually from the Swedish Environmental Protection Agency to bring together and develop practises and research within the nature interpretation area. It does so by being an active competence resource and node for those involved in nature interpretation within education, planning, administration and tourism.

The purpose of the evaluation presented in this report is to develop a foundation that can serve as a guide for a new agreement between the Swedish Environmental Protection Agency and SLU before 2011. The goal of the evaluation is a report that sheds light upon how operations at CNV are carried out and organised over time and why. Both goal fulfillment and the process during the period of time that has elapsed are included in the evaluation.

An important conclusion in the evaluation is the fact that CNV in a committed and effective manner has carried out and organised an operation that is in full accord with the purpose of the agreement. According to the evaluation, CNV has several assignments that can be regarded as long-term goals within the nature interpretation area. At the time that the evaluation began, CNV had only been in operation for just over two years, and as a result it is possible to express an opinion on the centre's goal fulfillment to only a limited extent. However, the evaluation shows that CNV has to a high degree lived up to the efforts that are to be expected on the basis of the agreement's content in relation to available time and resources.

The process by which CNV came into being was an initiative from the Swedish Environmental Protection Agency, which favored the formation of a centre at a university in order to combine practises with research. When the agreement was going to be signed, relocation from Stockholm to Östersund of the agency's unit for Outdoor Recreation and Nature Management had taken place. The relocation meant that several of the previous personnel in Stockholm resigned, including several of those who had been instrumental in CNV planning. With the relocation some knowledge about the earlier process was lost. During the ensuing period outdoor recreation issues have had lower priority at the Environmental Protection Agency to the benefit of issues related to environmental protection and nature management.

An important area for improvement that was identified in the evaluation is communication and consensus among the Environmental Protection Agency, SLU and CNV. In the future agreement roles and responsibilities should be clarified. By

having regular contacts, the participants involved can learn to know one another and better understand one another's priorities, which can prevent misunderstandings, improve cooperation and increase effectiveness. Before renegotiation of the agreement, it is important that the Environmental Protection Agency and SLU have a thought-out plan for what they want from nature interpretation and CNV.

Nature interpreters are to be found in several different places in society – in tourism companies, in museums, in nature conservation circles, in municipalities and in agencies in the central government. When CNV makes knowledge and methods available to its networks, this has the potential to reach a broad, heterogeneous group of people in society. This is an important medium in the effort to encourage people to enjoy the natural environment for better health and understanding of environmental/political decisions.

A challenge facing the future agreement is to keep intact today's broad approach and at the same time to set priorities that work. One idea that has emerged in the evaluation is to alternately choose to focus on different target groups or directions. This is an idea that is worth looking into further.

Inledning

I skrivelsen En samlad naturvårdspolitik¹ betonas vikten av människans regelbundna nyttjande av naturmiljön för ökad hälsa och förståelsen för miljöpolitiska beslut. Naturvägledning syftar till att förmedla kunskap om och väcka känsla för naturen och kulturlandskapet². Närliggande begrepp är guidning, naturinformation, tolkning, utomhuspedagogik och kulturarvspedagogik. Naturvägledare är de som arbetar med naturvägledning hos myndigheter, besöksmål, företag, museer, ideella organisationer med mera³.

Inom Naturvårdsverkets Enhet för friluftsliv och skötsel arbetar man inom flera områden med anknytning till naturvägledning, till exempel naturumverksamheten⁴, information i skyddade områden, allemansrätten, bevarande och utveckling av förutsättningarna för friluftsliv och naturturism, bevarande och nyttjande av tätortsnära natur, åtgärdsprogram för hotade arter med mera. Särskilt naturumverksamheten ligger nära eftersom naturvägledarna på naturumen arbetar direkt med att förmedla kunskap om och väcka känsla för naturen och kulturlandskapet till besökarna. På ett naturum finns både obemannad naturvägledning i form av skyltar, kartor, informationsblad samt bemannad naturvägledning i form av personligt möte med guide eller naturvägledare.

Naturskolor och företag som arbetar med naturturism är exempel på aktörer inom naturvägledning. En annan grupp återfinns inom begreppet närnaturguider. Närnaturguiderna är en rikstäckande verksamhet som drivs i samarbete mellan Studieförbundet, Sveriges Ornitologiska Förening (till 2009) och Naturskyddsföreningen⁵ med finansiellt stöd från statliga Friluftsrådet⁶ och Naturvårdsverket. Det startade som ett projekt åren 2004-2006 för utbildning av guider. Idag finns ett nätverk av utbildade guider, möjlighet till vidareutbildning för guiderna, stöttning av lokala organisationer (guidenoder) samt information via Naturskyddsföreningens webbplats.

Utgångspunkten är en överenskommelse

Centrum för naturvägledning (CNV) ska utgöra ett komplement till Naturvårdsverkets arbete med naturvägledning. Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har träffat en överenskommelse angående centrubildningen CNV⁷. I överenskommelsen beskrivs att *”Syftet med centrubildningen är att förena och utveckla praktik och forskning inom området naturvägledning genom att vara en*

¹ Även kallad Naturvårdsskrivelsen, Ds 2001/02:173

² Jämför kapitel 1

³ Centrum för naturvägledning 2009

⁴ Naturvårdsverket har nationella riktlinjer för naturum, Naturvårdsverket 2004, Rapport 5376

⁵ www2.snf.se, 2010-02-10

⁶ Naturvårdsverket, Verksprotokoll Nr 25-10, 2010-02-04

⁷ En beskrivning av processen ges i kapitlet Processen

aktiv kompetensresurs för olika aktörer inom utbildning, planering, förvaltning och turism. I syftet ingår att centrumet blir en aktiv nod i såväl ett nationellt som ett internationellt nätverk.”

Begreppet naturvägledning i överenskommelsen utgår från Nordiska ministerrådets rapport Naturvägledning i Norden⁸. Definitionen är ”Med naturvägledning menas att med olika metoder förmedla känsla för och kunskaper om naturen. Naturvägledning syftar till att öka förståelsen för de grundläggande ekologiska och kulturella sambanden och för människans roll i naturen. Därigenom förbättras möjligheterna till positiva upplevelser i naturen och till ökad miljömedvetenhet hos den enskilde och i samhället. Naturvägledningen kan vara både bemannad och obemannad.” I överenskommelsen förtydligas att ”Med naturen menas här både landskapets natur- och kulturgivna element.”

I överenskommelsen sammanfattas verksamheten vid CNV i följande punkter.

CNV ska inom naturvägledningsområdet:

- vara ett komplement till Naturvårdsverkets arbete och nationella ansvar,
- ha överblicksansvar inom och utom landet,
- driva på och initiera forskning, utveckling och tillämpning,
- vara en sammanhållande aktiv nod i ett nationellt nätverk för kontakter, kunskaper och dess spridning,
- ingå i internationella nätverk och sammanslutningar,
- vara kompetensresurs och förverkliga redan känd kunskap,
- utveckla nya metoder, initiera tillämpning av nya tekniker samt granska och utvärdera dessa,
- samordna, initiera och vid behov även genomföra utbildningsinsatser nationellt,
- stödja kvalitetssäkring av guideverksamhet
- kunna utföra men även beställa från andra,
- bygga upp ett specialbibliotek

Överenskommelsen är mycket vid i förhållande till den budget som avsatts. Enligt överenskommelsen med SLU ska verksamheten utvärderas efter tre år för att eventuellt omförhandla avtalet.

För vardera verksamhetsåret 2008 och 2009 erhöll CNV 3,5 miljoner kronor från Naturvårdsverket. Inför verksamhetsåret 2010 erhöll CNV 3,2 miljoner kronor.

Syfte och frågeställning

Syftet med utvärderingen är att ta fram ett underlag som kan tjäna som en vägledning för en ny överenskommelse mellan Naturvårdsverket och SLU inför 2011.

⁸ Nordiska ministerrådet 1990

Målet med utvärderingen är en rapport som belyser hur verksamheten vid centrum för naturvägledning har utförts och organiserats utifrån överenskommelsen mellan Naturvårdsverket och SLU. Utvärderingen ska vägledas av följande övergripande fråga:

Hur har verksamheten vid CNV utförts och organiserats över tid och varför?

Underfrågor:

1. Hur tolkar Naturvårdsverket respektive SLU/CNV överenskommelsen?
2. Hur har begreppet naturvägledning tolkats av CNV och hur återspeglas det i verksamheten?
3. Hur har förutsättningarna sett ut för verksamheten vid CNV?
4. Vilken är CNV:s relation till övriga verksamheter vid Fakulteten för naturresurser och lanbruksvetenskap (NL-fak)?
5. På vilket sätt har utförandet och organisationen av CNV sett ut över tid?
6. Vilka påverkar verksamhetens dagliga prioriteringar – vilket inflytande har styrgrupp, personal respektive nätverket med naturvägledare?
7. På vilket sätt har Tyresta nationalpark används i verksamheten?
8. Hur har budgeten påverkat verksamhetens måluppfyllelse och hur har man prioriterat?
9. Vilka ingår respektive ingår inte i CNV:s nätverk med naturvägledare och varför?
10. Vilka erfarenheter har målgruppen naturvägledare av CNV?
11. Har CNV utfört det som ligger i deras uppdrag och vilken utvecklingspotential finns det?

Avgränsningar och berörda intressenter

I arbetet ingår en övergripande och orienterande genomgång av begreppet naturvägledning – men inte en djupare vetenskaplig genomgång av begreppet.

Utvärderingen är av intresse för Naturvårdsverkets naturresursavdelning, enheten för friluftsliv och skötsel, CNV, SLU, Naturumen och naturvägledare runt om i Sverige.

Rapporten innehåller en utvärdering av verksamheten fram till våren 2010 och utifrån detta fungerar den som ett underlag att använda i fortsatta diskussioner inför den kommande överenskommelsen.

Genomförande

Utvärderingen är att betrakta som en kombination av en mål-/resultatutvärdering och en processutvärdering. I frågeställningen ingår både vad, hur och varför, vilket gör att blicken riktas både mot måluppfyllelse och processen under den tidsperiod som har gått. Processutvärdering kan användas för att hitta förklaringar till de resultat som identifierats. Att det har gått så pass kort tid sedan CNV startade gör processen intressant för den framtida planeringen.

Rapportens underfrågor besvaras i olika delar av rapporten. Underfrågorna 1-7 besvaras främst i kapitlet Processen. Underfrågorna 8-10 besvaras i kapitlet Måluppfyllelsen. Rapportens övergripande frågeställning tillsammans med underfråga 11 besvaras i rapportens kapitel Analys och slutsatser.

De teoretiska utgångspunkter som utgjort stöd till utvärderingens upplägg och analys presenteras under avsnittet Teoretiska utgångspunkter.

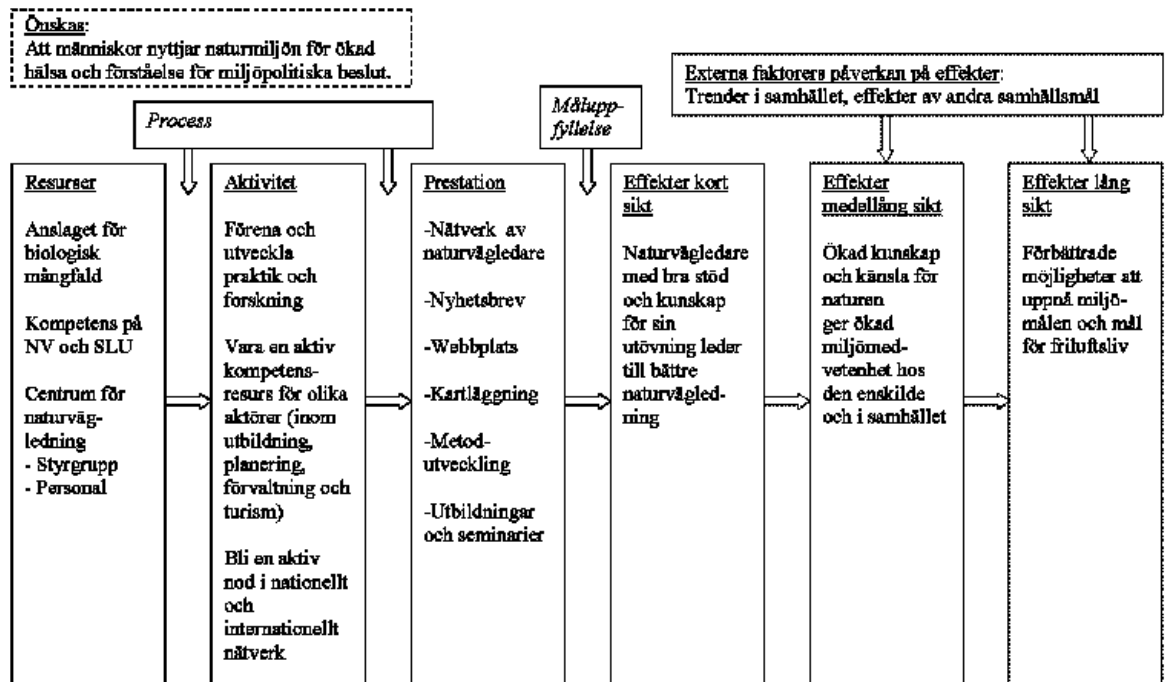
Teoretiska utgångspunkter

Regeringens skrivelse⁹ pekar på värdet av att människor nyttjar naturmiljön för ökad hälsa och förståelsen för miljöpolitiska beslut. Naturvårdsverkets inriktning och planerade åtgärder med anledning av ambitionerna i denna skrivelse inom förvaltning och nyttjande av skyddade områden tydliggörs i programmet Värna, vårda, visa¹⁰. Här ingår bland annat åtgärder för att förankra naturvärden hos lokalbefolkningen och för att uppnå bevarandemålen för biologisk mångfald och friluftsliv. Här finns också åtgärder för friluftslivet för att öka människors välbefinnande och för information i skyddade områden. CNV och naturvägledning finansieras med medel från anslaget för biologisk mångfald.

Naturvägledning är en del av programbenet Visa. Naturvägledning syftar till att förmedla känsla för och kunskaper om naturen. Enligt Nordiska ministerrådet förbättras därigenom möjligheterna till positiva upplevelser i naturen och till ökad miljömedvetenhet hos den enskilde och i samhället.

Ett av sätten för politik och förvaltning att arbeta i en viss riktning är att använda sig av olika former av styrmedel. Ett vanligt förekommande styrmedel är information i alla dess former. I detta fall fungerar Naturvägledning som ett styrmedel för att öka kunskap och känsla hos allmänheten och förbättra möjligheterna att på sikt uppnå miljömålen. Naturvägledning är likaledes ett styrmedel för att uppnå politiska mål för friluftslivet. Denna programteori illustreras med hjälp av effektkedjan i figur 1. Det eftersträfvade målet är att människor nyttjar naturmiljön för ökad hälsa och förståelse för miljöpolitiska beslut. Naturvårdsverket, SLU, CNV och anslaget för biologisk mångfald utgör resurser. På CNV omsätts idén i aktiviteter. De prestationer som CNV sedan gör har potential att leda till effekter hos naturvägledarna i form av att de får bra stöd och kunskap för sin utövning. Enligt teorin leder detta till ökad kunskap och känsla för naturen hos människor i samhället som i sin tur leder till förbättrade möjligheter att uppnå målet. Effekterna på medellång och lång sikt är svåra att mäta, medan effekter på kort sikt går att undersöka både kvantitativt och kvalitativt.

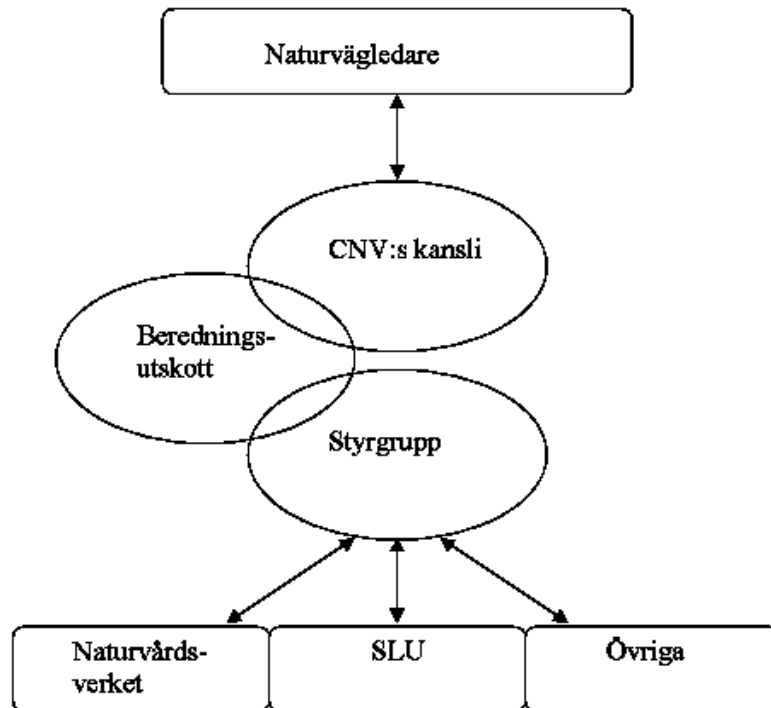
⁹ Naturvårdsskrivelsen, Ds 2001/02:173
¹⁰ Naturvårdsverket 2004, Rapport 5410

Figur 1. Effektkedja över CNV:s roll i politik och förvaltning. Aktivitet motsvarar här det CNV syftar till och prestationer motsvarar planerade poster i verksamhetsplaneringen.

Mätbar måttuppfyllelse uppstår om planerade och genomförda prestationer leder till att naturvägledarna upplever att de får bra stöd och kunskap för sin utövning. Innan prestationerna genomförs har en process pågått. Processen består av diskussioner om vilka resurser som ska avsättas. Den består också av diskussioner om hur aktiviteterna ska planeras och organiseras. Under hela processen pågår kontakter och samarbeten.

Kontakter av vikt är bland annat kommunikationen mellan Naturvårdsverket som finansierare och SLU/CNV som utförare. Inre förankring inom Naturvårdsverket och inom SLU är också viktiga beståndsdelar. Därutöver tillkommer alla de yttre kontakter som CNV har. Delar i detta kontaktnät illustreras i figur 2.

Figur 2. Delar i det inre och yttre kontaktnätet runt CNV.

Överenskommelsen och senare även CNV:s verksamhetsidé beskriver CNV som kompetensresurs, utvecklingsnav och mötesplats – det vill säga en nod i naturvägledningssverige. Naturvårdsverket har det övergripande ansvaret för naturvägledning i Sverige medan CNV är ett komplement till Naturvårdsverkets arbete och nationella ansvar. Som nod blir CNV centrum för ett flertal kontakter – yttre såväl som inre. Det att CNV ska vara ett komplement till Naturvårdsverket gör att det eftersträvas ett samarbete mellan parterna. För att studera processerna kring samarbetet, så använder denna utvärdering sig av erfarenheter från teorier för samverkan. Teorier för samverkan tar upp följande kritiska faktorer för samverkan¹¹:

- Ledning av samverkan
- Mål för samverkan
- Resurser för samverkan
- Skillnader i synsätt, organisation och regelverk identifieras och hanteras
- Delaktighet i samverkansprocessen
- Legitimitet (manöverutrymme) i samverkansprocessen
- Roller i samverkansprocessen
- Kommunikation (arenor för samverkan) i samverkansprocessen
- Kommunikation om samverkan i samverkansprocessen

¹¹ Danemark i Samverkan och gränssnittsfrågor, Framtidsutredningen. Hälsa- och sjukvård. Gotlands kommun. 2007.

Utvärderingen kommer att analysera resultat kring processer bland annat med utgångspunkt från ovanstående punktlista.

Datainsamling

Utvärderingen inleddes med inledande telefonkontakter och studiebesök på CNV och Tyresta nationalpark. Beskrivningen av CNV kopplat till måluppfyllelse bygger på dokumentstudier och telefonenkät till ett urval personer i CNV:s nätverk. Beskrivningen av process – det vill säga hur förutsättningar, samsyn och tolkningar har sett ut och utvecklats – bygger på dokumentstudier och djupintervjuer (se bilaga 4).

Telefonenkäten utformades utifrån erfarenheter från intervjuer och från en tidigare enkätundersökning till nätverket som CNV genomförde i början av 2010. CNV:s enkät mäter i huvudsak vad nätverket anser om olika genomförda aktiviteter, vilken användning de har av dessa och utveckling av dessa i framtiden. Telefonenkäten fokuserar mer på nätverkets uppfattning och behov i relation till CNV:s verksamhetsmål. Urvalet till telefonenkäten bestod av fem personer vardera ur följande sex olika kategorier (totalt 30 personer): myndigheter, kommuner/regioner, besökscentrum, företag/turism, ideella organisationer samt utbildningsorganisationer. De första namnen ur respektive kategori från listan över nätverket valdes ut, varav hälften män och hälften kvinnor. Frågorna testades i en inledande intervju med en naturvägledare.

Processen

Detta kapitel beskriver naturvägledningen i samhälle, politik och förvaltning från sekelskiftet fram till 2000-talets friluftspolitik och fram tills CNV:s bildande. Kapitlet försöker svara på hur Naturvårdsverket respektive SLU/CNV tolkar överenskommelsen, hur CNV tolkar begreppet naturvägledning samt hur förutsättningarna för CNV sett ut. Kapitlet tar även upp på vilket sätt utförandet och organisationen för CNV sett ut över tid, vad som påverkar CNV:s dagliga prioriteringar samt hur Tyresta nationalpark använts i verksamheten. Detta motsvarar utvärderingens underfråga 1 till 7.

Centrumbildningen CNV inrättades den 27 juni 2007 genom en överenskommelse mellan Naturvårdsverket och SLU som började gälla den 1 juli 2007. Bildandet förgicks av en process som kan sägas ha startat i och med att behovet av ett nationellt, högskolebaserat centrum för naturvägledning lyftes fram i Naturvårdsverkets rapport Visa vägen till naturen¹².

Långt innan dess fanns STF¹³, Friluftsfrämjandet¹⁴, Samfundet för Hembygdsvård¹⁵ och Svenska naturskyddsföreningen¹⁶ – som bildades runt sekelskiftet 1800-1900. Naturskyddsföreningen hade redan tidigt en diskussion om huruvida man skulle ägna sig åt praktiskt naturvårdsarbete eller upplysningsverksamhet¹⁷, men kom att innefatta båda inriktningarna, till exempel kom Naturskyddsföreningens årsbok 1978, Natur för fritid, att handla om modern pedagogisk naturinformation¹⁸. Begreppet naturum började användas 1973, då Naturvårdsverket startade en försöksverksamhet, som idag omfattar en verksamhet med aktiviteter, utställningar och naturvägledning¹⁹. Naturskolor bildas på 1980-talet²⁰ och under 2000-talet startas projektet Närmaturguider av Naturskyddsföreningen, Sveriges Ornitologiska förening och Studieförbundet²¹.

Naturvägledning i politik och förvaltning

I regeringens skrivelse En samlad naturvårdspolitik²² från 2001 nämns bland annat att skyddade områden måste förvaltas och göras mer tillgängliga och att vård och förvaltning av skyddade områden, inklusive insatser för att öka tillgänglighet och information, bör förstärkas. Syftet är ”dels för att säkerställa att de vidmakthålls,

¹² Hultman 2005

¹³ www.svenskaturistforeningen.se, 2010-04-30

¹⁴ www.friluftsframjandet.se, 2010-04-30

¹⁵ www.hembygd.se, 2010-04-30

¹⁶ www.naturskyddsforeningen.se, 2010-04-30

¹⁷ Haraldsson 1987 i Centrum för naturvägledning 2009

¹⁸ Svenska naturskyddsföreningen 1978

¹⁹ Naturvårdsverket 2004, Rapport 5376

²⁰ www.naturskola.se, 2010-04-30

²¹ www.naturskyddsforeningen.se, 2010-04-30

²² Regeringens skrivelse 2001/02:173, sid. 95

dels för att områdena ska kunna nyttjas och upplevas av medborgarna". Utöver att värna och vårda, så nämns även att när det gäller visa "så finns det mycket stora möjligheter att utveckla naturvården, inte minst i samarbete med lokala aktörer". Andra åtgärder som framhålls som viktiga att prioritera är "att öka mottagningskapacitet och att tillhandahålla information". Åtgärder som bör uppmontras är "att tillhandahålla tjänster som t.ex. kvalitetssäkrad guidning i reservaten" och naturturism.

Rapporten Värna, vårda, visa²³ – Naturvårdsverkets program för bättre förvaltning och nyttjande av naturskyddade områden 2005-2015 – har som syfte att tydliggöra Naturvårdsverkets inriktningar och åtgärder för att förverkliga ambitionerna i regeringens skrivelse inom detta område. Här lyfter Naturvårdsverket fram friluftsliv och turism samt information som viktiga delar i naturvården. Friluftslivet omnämns som "en av naturvårdens hörnstenar". Här står även "Att komma ut i naturen för vandringar, naturstudier eller bara för avkoppling ökar livskvaliteten och befrämjar den fysiska och psykiska hälsan". När det gäller information skriver man att "Ett av informationens viktigaste syften är att väcka intresse för och förmedla kunskap om det skyddade områdets värden och attraktioner". Vidare skriver man att "Av särskilt stor betydelse för utbytet av ett besök är förekomsten av naturvägledning, dvs. sådan information som syftar till att förmedla förståelse och känsla för en natur och dess värden". Man pekar på att olika områden kräver olika ambitionsnivå på informationsinsatserna, allt ifrån en enkel grundnivå med entréskyltar till självguidande stigar, utomhusutställningar, naturum, foldrar, vägvisning, guidade turer med mera. Rapporten betonar vikten av att de skyddade områdena marknadsförs på ett effektivt och lättillgängligt sätt så att medborgarna informeras om var de skyddade områdena ligger och vilka kvaliteter de har. Som en av Naturvårdsverkets prioriterade åtgärder nämns att utveckla naturvägledning i skyddade områden.

Naturvårdsverket har avdelningsstrategier för friluftsliv och tätortsnära natur²⁴. Strategin för friluftsliv utgår från Naturvårdsverkets nationella ansvar för att förutsättningarna för friluftslivet bevaras och utvecklas. Syftet med Naturvårdsverkets friluftslivsarbete är bra friluftsliv åt alla. För att uppnå syftet och genomföra uppdraget är följande områden prioriterade i strategin: Säkerställa och främja allmansrätten; främja god planering och förvaltning för friluftsliv; utveckla naturvägledning som ett redskap för naturvården; anpassa friluftslivsarbetet utifrån olika målgruppers behov; driva på och samordna arbetet med friluftsliv i Sverige; samt öka kunskapen om friluftsliv genom utbildning och forskning.

Ett PM inför inrättandet²⁵ lyfter fram att "Naturvårdsverket har det nationella övergripande ansvaret för naturvägledningen, men inte resurser att **inom** organi-

²³ Naturvårdsverket 2004, Rapport 5410

²⁴ Beslutade 2005-08-18, Avdelningsprotokoll Nr N96-05

²⁵ Föredragnings-PM 2006-11-12, Dnr 190-2443-06

sationen bygga upp den kompetens som behövs för att utveckla frågorna.” Förslaget är därför en externt placerad centrumbildning. Enligt samma PM är ”Det viktigaste syftet med en centrumbildning att öka kunskapen om naturvägledning inom förvaltning och organiserat nyttjande av svensk natur. Centret ska vidare vara en aktiv kompetensresurs för olika aktörer inom utbildning, planering, förvaltning och turism. Ett centrum ska även kunna genomföra utredningar samt utveckla, granska och utvärdera nya metoder. Med denna bredd av arbetsuppgifter blir centrat en aktiv nod i ett nationellt och internationellt nätverk.”

Under processen med att finna formen för en centrumbildning fördes ingående diskussioner med Södertörns högskola, Mittuniversitetet och SLU. Informella diskussioner fördes med Centrum för utomhuspedagogik vid Linköpings universitet och Högskolan i Kalmar. Av dessa bedömdes SLU ha de bästa förutsättningarna. En överenskommelse mellan Naturvårdsverket och SLU arbetades därefter fram (se bilaga 1). Innehållet formulerades brett och öppet för att verksamheten vid CNV skulle få hitta sina former.

I nuvarande regeringens proposition Hållbart skydd av naturområden²⁶ redovisar regeringen åtgärder för *”att utveckla arbetet med skydd av naturområden i syfte att förbättra uppfyllelsen av miljö kvalitetsmålen, bredda naturvårdsarbetet genom att bättre involvera markägare och andra lokala intressenter, stärka den lokala och kommunala naturvården samt arbetet med att sköta skyddade naturområden”*. Skyddade naturområden ska skötas så *”att natur- och kulturmiljövärdena bibehålls eller ökar, så att områdena i stor utsträckning görs tillgängliga för att grupper av besökare och så att de utgör en resurs för bland annat landsbygdsutveckling, turism och folkhälsa.”* I propositionen står att det lokala och kommunala naturvårdsarbetet ska stärkas genom att återuppta programmet för lokal naturvård (LONA). LONA är en statlig programsatsning på lokal naturvård. Enligt en utvärdering av de lokala naturvårdsbidragen har LONA bidragit positivt till att skapa lokal politisk förankring och brett deltagande i naturvården.²⁷

Under våren 2010 genomförde Miljödepartementet tillsammans med Naturvårdsverket konferensen Folk och natur 2010 – framtidens friluftsliv. Den 11-12 februari samlades 250 personer på Sångas Säby för att diskutera framtidens friluftsliv. Syftet var att föra en dialog med berörda aktörer och fånga upp synpunkter och konkreta förslag från de som jobbar nära frågorna.²⁸ Miljöministern pekar ut några områden som särskilt viktiga, bland annat: allemansrätten; ett brett perspektiv på friluftsliv med naturen som resurs för växande naturturism, friluftslivets folkhälsoaspekter och kulturliv; skyddade naturområden; friluftsliv i tätorten; ökad tillgänglighet med hjälp av till exempel skyltning; skolans och förskolornas stora betydelse för att öka intresset för friluftsliv och allmänbildningen om naturen; kommunernas ansvar; att

²⁶ Regeringens proposition 2008/09:214

²⁷ Naturvårdsverket 2006

²⁸ Dialog kring framtidens friluftsliv, www.naturvardsverket.se, 2010-03-30

stärka de ideella organisationernas roll; samt betydelsen av nya riksintressen. Resultatet kommer i friluftspromissionen som regeringen lägger fram under 2010.

CNV:s kansli och styrgrupp

CNV består av dels styrgruppen och dels kansliet. Föreståndaren och de projektledarna utgör kansliet och har arbetat på CNV sedan 25 mars 2008. Styrgruppen har bland annat i uppdrag ”att fastställa verksamhetsplan och budget, besluta om årsredovisning samt biträda föreståndaren”²⁹. Styrgruppen sammanträder ungefär 3 gånger per år. Styrgruppen är utsedd av SLU:s rektor för mandatperioden 2007-11-01 till 2010-12-31. Enligt överenskommelsen ska styrgruppens sammanträden förberedas av ett beredningsutskott. Till ledamöter i beredningsutskottet har styrgruppen utsett ordföranden, föreståndaren samt representanterna för Naturvårdsverket och SLU³⁰. Naturvårdsverkets representant har utsetts till vice ordförande.³¹

I styrgruppen återfinns förutom redan nämnda ordförande och representanter för Naturvårdsverket och SLU även verksamma inom flera områden med koppling till naturvägledning³². Här finns erfarenheter från bland annat kommunal miljötillsyn, utomhuspedagogik, miljökommunikation, Nationellt centrum för miljö- och utomhuspedagogik, naturum, länsstyrelser, naturskolepedagogik, Ekoturismföreningen, Riksantikvarieämbetet och Svenskt Friluftsliv.

Styrgruppens ordförande har tidigare arbetat på SLU. Han har även varit sakkunnig åt Naturvårdsverket avseende naturvägledning, bland annat som författare till skriften *Visa vägen till naturen*³³. I denna lyfts behovet av ett nationellt, högskolebaserat centrum för naturvägledning fram, som enligt det första protokollet är en av orsakerna till att CNV kommit till.

Avsnitten som följer är en genomgång av minnesanteckningar från styrgruppens och beredningsutskottens möten under åren 2007 till och med 2009.

Avgränsningar utifrån överenskommelsen

Det första styrgruppsmötet hölls den 27 november 2007³⁴. Efter en första orientering kring naturvägledningens bakgrund och förutsättningar presenterade representanterna för Naturvårdsverket och SLU sina respektive roller. I protokollet står: ”Naturvårdsverket utövar inflytande över CNV:s arbete genom sin representation i styrgruppen, alltså på samma sätt som andra inblandade organisationer. Naturvårdsverket är också finansierad och beslutar årligen om CNV:s anslag.” CNV utgör

²⁹ Styrgruppens första sammanträde, Protokoll 2007-11-27

³⁰ Styrgruppens första sammanträde, Protokoll 2007-11-27

³¹ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2009-05-14

³² Se bilaga 2, Styrgruppens sammansättning

³³ Hultman 2005

³⁴ Styrgruppens första sammanträde, Protokoll 2007-11-27

en enhet vid Institutionen för stad och land som hör till Fakulteten för naturresurser och lantbruk. Varje enhet har en egen budget och ett eget kostnadsställe i ekonomiredovisningen. Enligt SLU bedöms CNV vara *”ett viktigt bidrag till institutionen och väntas ha beröringspunkter med de befintliga enheterna”*.

Kopplingen till Tyresta togs också upp vid det första mötet. Att ha tillgång till två arbetsplatser på Tyresta ses som en viktig resurs, men man nämner att det är *”ändamålsenligheten och naturvägledningssektorns behov som ska avgöra om och när man arbetar från Tyresta”*.

Efter en diskussion kring prioriteringar diskuterades vad CNV inte ska göra. Slutsatserna under det första mötet var att *”CNV skall inte själva bedriva forskning men kan gärna initiera forskning. CNV skall inte själva bedriva naturvägledning.”* I övrigt går att utläsa att det under mötet råder en öppen och förväntansfull stämning i styrgruppen.

Den första tiden för CNV kom att handla mycket om att tillsätta tjänsterna på det blivande kansliet. Arbetet samordnades av SLU:s kontaktperson och utfördes av denne i samarbete med Naturvårdsverkets dåvarande kontaktperson och ordförande för CNV:s styrgrupp. SLU står för anställningarna.

Verksamheten formar sig

Under 2008 hålls tre möten i styrgruppen. Återkommande områden under året är rapportering från kansliet samt diskussioner kring verksamhetsplanering. Man diskuterar även administrativa aspekter såsom budget och beslutsordning, men även CNV:s autonomi från Naturvårdsverket. Här konstaterar man att överenskommelsen innebär *”att Naturvårdsverket i princip frånträder det formella ansvaret för centrets verksamhet, men verket har naturligtvis ändå ett avgörande inflytande som finansier. Verket har intresse av att CNV:s arbete har stor bredd och inte snävt tolkas som en förlängd arm av verkets arbete med skyddade områden.”*³⁵

Styrgruppen arbetade under 2008 även med ett yttrande till Miljödepartementet med anledning av att Lena Marcussons utredning om Naturvårdsverket³⁶ föreslår att regeringen gör en översyn av ansvarsfördelningen och strategier för genomförande av friluftspolitiken. Styrgruppen diskuterade på två möten även några förslag på övergripande verksamhetsidé för CNV.

Detta år diskuterades kommunikationsplan, grafisk profil och logotyp. Diskussioner förs om hur tydligt SLU ska synas. Naturvårdsverket har sagt nej till att ha med sin logo³⁷. En grafisk profil antas vid årets sista möte³⁸.

³⁵ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2008-05-22

³⁶ SOU 2008:62 Myndighet för miljön

³⁷ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2008-10-10

³⁸ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2008-12-16

Några ytterligare områden som berörs under året är funderingar kring om näringslivet är underrepresenterat i styrgruppen³⁹. Frågan om att arbeta för kvalitetssäkring av naturguideverksamhet tas upp och styrgruppen beslutar att CNV driver frågan vidare enligt redovisade planer⁴⁰. Man konstaterar även att *”Formuleringen om Tyresta i överenskommelsens punkt 13 ska tolkas som medverkan i utvecklingsarbete i samråd mellan CNV och Tyresta”*⁴¹

Diskussioner om gränsdragningar och definitioner

År 2009 har styrgruppen tre möten. Här fortsätter en diskussion om hur remisser ska hanteras. Sedan tidigare är beslutat att ordförande skriver på för styrgruppen. CNV lämnar svar på Naturvårdsverkets remiss *”Vägledning för arbetsätt för biologisk mångfald och andra värden i ett landskapsperspektiv”*. Styrgruppen beslutar att CNV:s arbetsgång vid remisser ska ses över⁴².

En diskussion kring vad som är naturvägledning i allmänhet och för CNV:s arbete i synnerhet förs. Man diskuterar även om CNV särskilt ska prioritera de naturvägledare som har sin verksamhet på plats i naturen. Här kommer man fram till att diskussionen om definition av naturvägledning behöver föras längre innan målgruppsfrågan är avgjord. Här nämns att många arbetar med texter till foldrar, webbplatser och böcker som *”direkt visar vägen ut, väcker känsla för och ger kunskap om natur på olika platser”*⁴³. När det gäller vad det är som naturvägledare ska förmedla kunskap om och väcka känsla för så föredrar styrgruppen begreppen ”naturen” och ”kulturlandskapet” – för att det är ord som många förstår och som täcker in hela sammanhanget. En djupare diskussion av målgrupper och definitioner efterlyses i styrgruppen eftersom naturvägledning definieras olika, vilket påverkar synen på målgrupper och därmed prioriteringar i till exempel verksamhetsplaneringen.

I anslutning till en rapportering från kansliet⁴⁴ nämns att CNV har gått med i internationella organisationer som National Association for Interpretation (NAI) och Association for Heritage Interpretation (AHI). Här nämns att styrgruppen tidigare har diskuterat att prioritera ned internationella kontakter – *”ett systematiskt arbete innebär kanske för stora insatser”*. Dock ska nordiskt samarbete prioriteras. Här nämns det även att CNV tidigare har prioriterat ned skolvärlden eftersom det finns andra aktörer inom det området. Det påpekas dock att det självfallet är ett viktigt område.

Det har pågått en debatt om *”dyra naturum”*. Här är styrgruppen enig om att *”CNV inte ska gå ut specifikt i denna debatt utan i stället i egna och andra kanaler lyfta*

³⁹ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2008-05-22

⁴⁰ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2008-10-10

⁴¹ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2008-05-22

⁴² Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2009-05-14

⁴³ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2009-05-14

⁴⁴ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2009-09-17

fram poängerna med naturvägledning generellt.” Ett behov av att visa att naturvägledning inte är lika med naturum tas upp.

Frågan om sambandet mellan naturvägledning och miljömedvetande tas upp *”Finns det forskning som visar att tidiga naturmöten visar på större miljömedvetenhet senare i livet”*⁴⁵. Här konstateras ett forskningsbehov.

Inför verksamhetsplanen diskuteras detta år skola/lärare som målgrupp. Flera olika röster hörs i styrgruppen⁴⁶: *”Samhället och skolan behöver få mer kontakt och där kan CNV bidra”, ”Risk att skolan tar över som målgrupp”, ”Lärare ej primär målgrupp, men skolan har aldrig valts bort”, ”Ge verktyg för naturvägledare att komma in på skolans område”* och *”Tyresta guidade 248 skolklasser senaste året”*. Begreppet ”captive audience” diskuterades också. En ”captive audience” är personer som befinner sig i ett sammanhang för ett syfte och där tar emot information med ett annat syfte, till exempel skolelever som hamnar i sammanhang som inte rör skolans verksamhet.

Året avslutas med en enkät till styrgruppen med frågor om hur arbetet i styrgruppen har fungerat⁴⁷. Resultatet visar att ledamöterna totalt sett verkar vara nöjda med och positiva till gruppens arbete, mötenas upplägg med mera. Gruppen beskrivs som bra, väl sammansatt och att det är ”hög” i tak. Ledningen fungerar också väl. I sammanfattningen går att läsa att flera ledamöter tycker *”att gruppen borde kunna användas än mer för strategiska frågor och hjälp vid framtidsfrågor, inriktning och vägval – vilket bland annat går att styra med underlagshandlingar och till exempel alternativa beslutsförslag”*. I sammanfattningen står även att förtydliganden behövs för styrgruppens mandat (rådgivande eller beslutande) och för relationen till Naturvårdsverket i styrgruppsarbetet.

Beredningsutskottet

Enligt överenskommelsen ska ärenden för styrgruppen beredas av ett beredningsutskott bestående av föreståndaren, ordförande och vice ordföranden i styrgruppen samt eventuella övriga som styrgruppen beslutar om.⁴⁸ Beredningsutskottet har träffats vid nio tillfällen fram till april 2010. Det första beredningsutskottssammanträdet hölls den 26 februari 2008. Beredningsutskottet sammanträder cirka tre gånger på år.

De två beredningsutskottssammanträdena under 2008 ägnades till stor del till praktiska kanslifrågor, rekrytering av CNV:s personal samt utskottets roll i framtagandet av en verksamhetsplan. Utskottet diskuterade även kansliets första aktiviteter,

⁴⁵ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2009-11-26

⁴⁶ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2009-11-26

⁴⁷ CNV styrgrupp 2007-2009, Bilaga 11 Beredningsutskottet 100208

⁴⁸ Punkt 12 i Överenskommelse mellan Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) angående ”Centrum för naturvägledning”.

till exempel Open space-övningen den 9 oktober 2008. Utskottet tog också upp budgetfrågor, bland annat fördelning av OH-kostnader mellan SLU och NV samt en diskussion om en ny arvoderingsmodell. Under år 2009 träffades utskottet vid fyra tillfällen. De två första sammanträdena avhandlade riktlinjer för kansliets resor, budget- och personalfrågor. Minskade anslag och nyanställningar för att täcka deltidsledigheter avhandlades också. Kansliet rapporterade om aktiviteter rörande bland annat metodutveckling, regionala seminarier och studieresor. Naturvårdsverket angav att det är *”Viktigast att CNV utvecklar det innehållsmässiga och pedagogiska samt bygger nätverket – inte ägnar sig åt opinionsbildning och debatt. Med tanke på långsiktiga mål och resurstillgång har CNV kanske för hög ambitionsnivå”*.⁴⁹ Utskottsgruppen diskuterade också vad som ligger i begreppet naturvägledning där utskottets medlemmar slutligen betonade att *”vi inte bör ’definiera in oss’ för mycket för tidigt, men att vi måste kunna motivera varför vi valt att arbeta med vissa delar av naturvägledningstårtan”*.⁵⁰ Under hösten 2009 avhandlade utskottet bland annat verksamhetsplanen för CNV. Naturvårdsverket påpekade att *”CNV bör ägna skolan särskilt intresse framöver”*.⁵¹

I 2010 års första utskottssammanträde planerades strategimöte mellan Naturvårdsverket, SLU och CNV den 23 april. Utskottet bestämde att man på strategimötet ska diskutera definitionen av naturvägledning, CNV:s uppdrag samt SLUs och Naturvårdsverkets roller och styrning av CNV: Vidare gick utskottet igenom den ekonomiska redovisning samt verksamhetsberättelsen från 2009. Utvärdering av första avtalsperioden initierades. Utskottet diskuterade även ersättare i styrgruppen efter det att ordföranden för Ekoturismföreningen avgått. Kansliet fick till uppgift att sammankalla en gruppering i styrgruppen som ska utreda förutsättningar och möjligheter för CNV:s engagemang i skolan.⁵²

Prioriteringar i verksamhetsplanen

Under styrgruppsmöten och möten med beredningsutskottet har diskussioner om prioriteringar i verksamhetsplanerna varit viktiga inslag. Man har bland annat diskuterat satsning på utveckling kontra satsning på insamling och spridning av kunskap.

Figur 3 visar omprioriteringen inför år 2009. Utifrån förslaget till verksamhetsplan vid styrgruppsmötet den 10 oktober 2008 uppkom önskemål om förskjutning från utveckling till kunskapsinsamling och (främst) spridning. Processen inför 2010 går att följa på liknande sätt. Figur 4 visar förändringar i verksamhetsplanen från styrgruppsmötet i september via beredningsutskottets möte i november till påföljande styrgruppsmöte. Utvecklingen visar även här på minskande tid för utvecklingsnav,

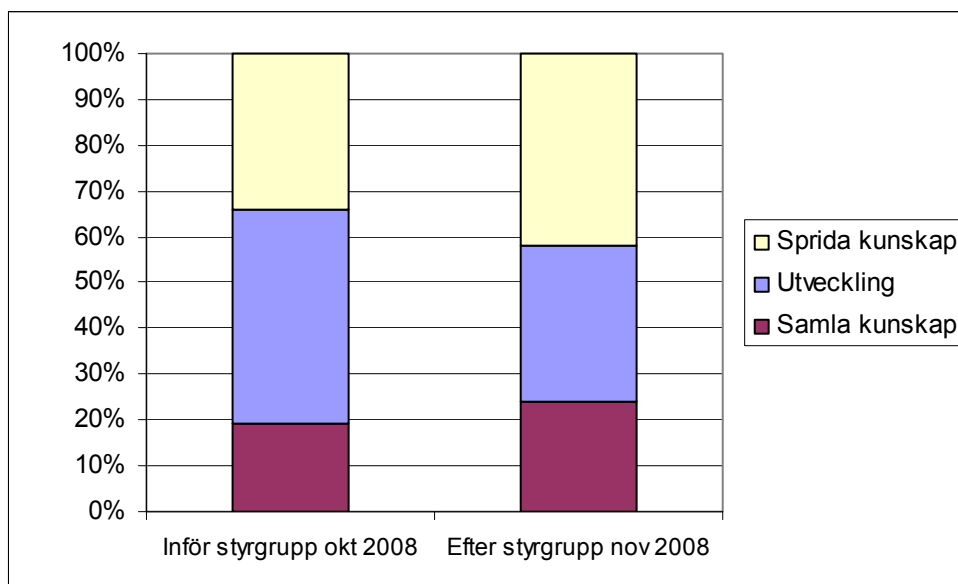
⁴⁹ Beredningsutskottets sammanträde, Protokoll 2009-02-09

⁵⁰ Beredningsutskottets sammanträde, Protokoll 2009-02-09

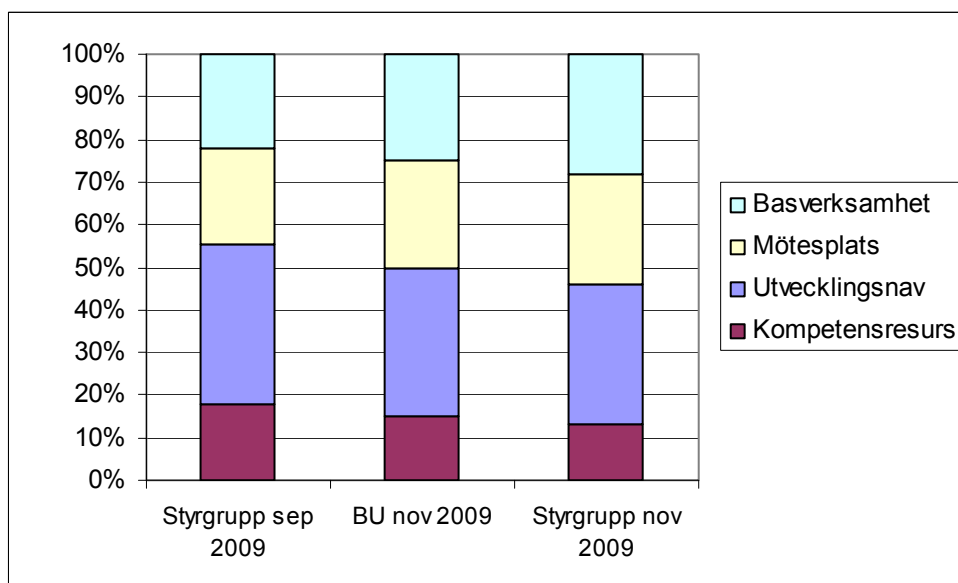
⁵¹ Beredningsutskottets sammanträde, Protokoll 2009-11-02

⁵² Beredningsutskottets sammanträde, Protokoll 2010-02-08

men även en minskning för kompetensresurs samt ökande tid för mötesplats och basverksamhet.

Figur 3. Prioritering inför verksamhetsåret 2009.

Figur 4. Prioritering inför verksamhetsåret 2010. BU står för beredningsutskott.

Samarbete kring överenskommelsen

CNV bildades utifrån Naturvårdsverkets övergripande ansvar för naturvägledning och som ett led i Värna, vårda, visa. Det har gått fyra år sedan processen inför framtagandet av överenskommelsen och tre år sedan bildandet. Strax efter bildandet flyttade Naturvårdsverket sin verksamhet inom friluftsliv och skötsel från Stockholm till Östersund. Chefer på Naturvårdsverket och SLU har också växlat under processens gång. Därutöver är politiken på väg att ta ett omtag när det gäller

friluftsförfrågor. Överenskommelsen är bred och öppet formulerad, vilket gör att synen på dess innehåll kan växla beroende på vem som ska tolka den.

CNV har kontakter med ett flertal organisationer. I överenskommelsen är det tre aktörer som särskilt omnämns. Detta är Naturvårdsverket, SLU och Tyresta nationalpark. Följande avsnitt beskriver de kontakter Naturvårdsverket och SLU haft med CNV samt Tyresta nationalparks roll i överenskommelsen.

Kontakter med Naturvårdsverket

Kontakter med Naturvårdsverket har främst skett genom Naturvårdsverkets kontaktperson som inledningsvis var en annan än idag. Kontakterna påbörjades vid CNV:s tillblivelse och var aktiva under den första tiden när personal till kansliet skulle tillsättas. Sedan kansliet kommit igång har kontakter med Naturvårdsverket pågått via styrgrupp och beredningsutskottet där kontaktpersonen representerar Naturvårdsverket samt vid enstaka möte med ledningen på enhets- och avdelningsnivå.

En fråga som framkommit i intervjuer är hur aktiva Naturvårdsverket ska vara i arbetet med CNV. En intervjuperson frågar sig *”Hur fungerar CNV mot Naturvårdsverket och vice versa? Är det så att man är komplement till varandras verksamhet? Viss oro har jag känt. Frågan ska ha hemvist på verket för där kommer pengar och policy ifrån”*. I överenskommelsens elva punkter står just att CNV ska vara ett komplement till Naturvårdsverkets arbete och nationella ansvar. En av de intervjuade personerna uttrycker att *”komplement är tungt och ställer krav på både CNV och Naturvårdsverket”*.

Idag har Naturvårdsverkets kontaktperson tre personveckor per år avsatta för att förbereda och delta i styrgruppen och beredningsutskottet. Intervjuerna visar att det är svårt att få den tiden att räcka till. Naturvårdsverkets Naturresursavdelning har många sakfrågor på sitt bord och minskande resurser. Det handlar också om politiska prioriteringar: *”Regeringen har varit tydlig: pengarna ska gå till inköp av mark, vilket innebär en nedskärning på allt.”* En av de intervjuade menar att *”Hade inte CNV funnits så hade inte vägledning fått plats.”*

I intervjuerna framkommer att Naturvårdsverket strävar efter att föra ner CNV mot lokal nivå och kommuner – *”ut i genomförandeleden”* med syftet att *”mängden naturvägledning ska öka”*. Funderingar finns om hur naturvägledning inom olika delar av verksamheten knyts samman. Naturvägledning inom de lokala naturvårds-satsningarna är ett exempel.

Rollerna mellan Naturvårdsverket, SLU och CNV är inte helt utredda. Två citat som exemplifierar Naturvårdsverkets roll är *”Naturvårdsverket sitter i styrgruppen och beredningsutskottet men är en av flera och det är bra att det är så”* och *”Naturvårdsverket ska ha intresse men ska inte vara med och styra i detaljerna, det har blivit knepigt”*. Ytterligare ett inlägg är *”För Naturvårdsverkets del vore det bra*

att tänka till hur man ska samverka för att kompletteringen ska bli så bra som möjligt.” Ur intervjuerna framgår att CNV har tagit fram ett PM om samverkan för att reda ut rollerna, men inte fått någon respons från Naturvårdsverket på detta.

Kontakter med SLU

CNV har en hel del kontakter med Institutionen för stad och land, som man organisatoriskt hör till. Intervjuerna visar att det är *”bra att höra till något större (universitet) och få hjälp och stöd av informatörer, bibliotek, andra samt ingå i en struktur”* Informationsarbetet växte fram i samarbete med SLU:s informationsavdelning centralt och med visst stöd från institutionen. Däremot har man inte mycket kontakt med övriga Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap.

Intervjuerna visar att CNV hittills har jobbat externt och nu mer är på väg att förankra sig i institutionen. Föreståndaren för CNV sitter till exempel med i institutionens ledningsgrupp. Inför hösten 2010 har man inlett samarbete med Avdelningen för miljökommunikation om en ny högskolekurs på 3 poäng. I övrigt har CNV en del kontakter och har gjort punktinsatser med undervisning på MKB-centrum och andra avdelningen, bland annat handledning av en student inom landskapsarkitektur.

En risk för SLU är att verksamhetsplanen kommer innan budget. En intervjuad person menar att *”Det finns inga garantier att man inte står där utan budget i januari och med anställda med 4-6 månaders uppsägningstid.”*⁵³

Tyresta nationalpark

Tyresta nationalpark har främst använts för möten, till exempel en nordisk workshop om naturvägledning och styrgruppsmöten. CNV har även haft seminarier och ett par metodprojekt förlagda till Tyresta. Ett metodprojekt/natureseminarium handlade om naturstig möter kulturstig. Där fick folk gå ut i markerna och föreslå ny naturvägledande verksamhet, i form av en workshop. Ett pågående metodutvecklingsprojekt handlar om att utveckla en naturstig för familjer i nationalparken i anslutning till Tyresta by. Projektet kallas Tyresta för barn, unga och familjer (TUF) och rymmer fler planerade aktiviteter för denna målgrupp under 2011. Seminariet *”Äventyret naturen – naturvägledning för barn och unga”* kommer också att anordnas i Tyresta i juni 2010. En av fyra regionala utbildningar för naturvägledare har hållits i Tyresta – övriga hölls i Uddevalla, Östersund och Ronneby. CNV disponerar även en arbetsplats i Tyresta. En av intervjupersonerna uttrycker att *”Vi är eniga om att utvecklingsansträngningar ska ske där det är bäst och inte vara bestämt till en plats. Hela utvecklingssidan har vi skjutit på och därmed även engagemang i Tyresta.”*

⁵³ Uppsägningstiden är egentligen 2 månader

Måluppfyllelsen

CNV har haft överenskommelsen som riktlinje för hur verksamheten ska planeras och genomföras. Hur arbetet med att planera och prioritera inom ramen för verksamhetens syfte har förflutit är ett mått på måluppfyllelsen. Ett annat mått är vilka effekter detta har fått hos den huvudsakliga målgruppen. Detta kapitel redovisar resultat för dessa båda perspektiv. Här beskrivs CNV:s verksamhetsplaner och årsberättelser under 2008 och 2009 samt planerna för verksamhetsåren 2010-11. Kapitlet försöker svara på hur budgeten påverkat verksamhetens måluppfyllelse och hur man har prioriterat, vilka som ingått i CNV:s nätverk för naturvägledare samt vilka erfarenheter målgruppen naturvägledare har av CNV. Detta motsvarar utvärderingens underfråga 8 till 10.

Verksamhetsplaner och årsberättelser

Sedan CNV startade har tre verksamhetsplaner och två årsberättelser tagits fram. Nedan redovisas huvuddragen i dessa med syftet att synliggöra hur arbetet har planerats och genomförts⁵⁴.

Verksamhetsåret 2008

I verksamhetsplanen för 2008⁵⁵ slås fast att ”*De viktigaste uppgifterna för Centrum för naturvägledning under 2008 är att bygga upp kunskap kring olika aspekter av naturvägledning i Sverige idag samt att utreda och samråda om behov och möjligheter för verksamheten. Därigenom byggs en stabil grund för centrets fortsatta aktiviteter inom metodutveckling, utvärdering, utbildning, samordning och nätverksbyggande.*”

I verksamhetsplanen för 2008 har man utgått från Nordiska ministerrådets definition av naturvägledning (se kapitel 1) och verksamhetens övergripande syfte. I överenskommelsen mellan SLU och Naturvårdsverket finns elva uppgifter inom naturvägledningsområdet som CNV ska genomföra (se Inledningen). I verksamhetsplaneringen för 2008 sorterades dessa uppgifter in under rubrikerna Förutsättningar för verksamheten, Kunskapsuppbyggnad samt Utredande och samråd. Varje rubrik innehåller sedan långsiktigt mål, mål för 2008 och aktiviteter för 2008.

Under rubriken Förutsättningar för verksamheten ryms punkterna ”Vara ett komplement till Naturvårdsverkets arbete och nationella ansvar” samt ”Kunna utföra men även beställa uppdrag från andra”. Kunskapsuppbyggnad omfattar ”Ha överblicksansvar inom och utom landet”, ”Ingå i internationella nätverk och sammanlutningar”, ”Vara kompetensresurs och förverkliga redan känd kunskap”, ”Utveckla nya metoder, initiera tillämpning av nya tekniker samt granska och

⁵⁴ För utförlig beskrivning, se www.sol.slu.se/cnv

⁵⁵ Verksamhetsplan för Centrum för naturvägledning 2008

utvärdera dessa” samt ”Samordna, initiera och vid behov även genomföra utbildningsinsatser nationellt”. Inom Utredande och samråd återfinns ”Driva på och initiera forskning, utveckling och tillämpning”, ”Vara en sammanhållande aktiv nod i ett nationellt nätverk för kontakter, kunskaper och dess spridning”, ”Stödja kvalitetssäkring av guideverksamhet” samt ”Bygga upp ett specialbibliotek”.

I årsberättelsen för 2008⁵⁶ beskrivs basverksamhet utöver den verksamhet som direkt kan kopplas till överenskommelsens elva punkter. Under 2008 har CNV utvecklat administrativa rutiner och kontakter, arbetet i styrgrupp och beredningsutskott samt orienterat sig internt gentemot institutionen Stad och land. Man har haft löpande kontakt med Naturvårdsverket med informationsutbyte och diskussioner om rollfördelning. CNV fick även stöd av Naturvårdsverket att ta fram en kommunikationsplan för verksamheten. En grafisk profil togs fram i samarbete med SLU:s informationsavdelning. Syftet med kommunikationsaktiviteterna har enligt årsredovisningen delvis varit *”att kommunicera att CNV finns samt att locka naturvägledare till att ansluta sig till CNV:s nätverk och bidra till kartläggningsarbetet av naturvägledning i Sverige”*.

Inom alla tre huvudrubriker har mycket handlat om kartläggning av behov och möjligheter. En viktig del i detta arbete var invigningen med ett Open space som samlade 150 deltagare och där dokumentationen från ett flertal diskussionsgrupper har utgjort en värdefull input till CNV:s arbete i framtiden. Kartläggning med hjälp av telefonintervjuer och webbenkät har varit viktiga verktyg.

Verksamhetsåret 2009

I verksamhetsplanen för 2009⁵⁷ sammanfattas det kommande året genom orden *”Centrum för naturvägledning utvecklar och fördjupar under 2009 kunskapsuppbyggnaden om naturvägledning i Sverige. De nordiska och internationella kontakterna utvidgas. Nätverket växer och erbjuds stöd i olika former. Arbetet med metodutveckling, utvärdering och utbildning inleds.”*

I 2009 års verksamhetsplan utgår man från de slutsatser om verksamhetens inriktning som kunskapsuppbyggnaden under 2008 gav och kombinerar det med uppdraget i överenskommelsen. Detta år sorteras verksamheterna under rubrikerna Samla kunskap, Utveckla metoder, Sprida kunskap och Basverksamhet. Här nämns det att samla, utveckla och sprida går in i varandra, till exempel att kunskapsinsamlandet samtidigt innebär kunskapspridning. I denna plan har vissa av de elva målen fått stå tillbaka lite och de mål som fått mindre utrymme är det tredje målet om forskning och det elfte målet om specialbibliotek. Dessa säger man *”bör därmed ägnas särskild uppmärksamhet i verksamhetsplaneringen inför 2010”*. De långsikt-

⁵⁶ Årsredovisning för Centrum för naturvägledning 2008

⁵⁷ Verksamhetsplan för Centrum för naturvägledning 2009

tiga mål på tre till fem års sikt som formulerades för arbetet kopplat till respektive uppdrag i verksamhetsplanen för 2008 låg fast i 2009 års verksamhetsplan.

Aktiviteter inom Samla kunskap som planerades till 2009 var att göra minst en fördjupad studie, fortsätta kartläggning och analys samt att jobba vidare med internationella kontakter. Inom Utveckla metoder planerades minst två metodutvecklingsprojekt, att utreda förutsättningar för nationell kvalitetssäkring av guider samt att undersöka möjligheter till riktad utlysning av forskningsmedel från till exempel Naturvårdsverket. De aktiviteter inom Sprida kunskap som planerades var att färdigställa rapporten Naturvägledning i Sverige, att genomföra fyra regionala seminarier, medverka i externa evenemang, arbeta med nyhetsbrev, Naturvägledning i Fokus och hemsidan, samarbeta med utbildningssamordnare samt genomföra en fortbildningskurs för anställda i naturum. Den basverksamhet som planerades var att arbeta med former för roll- och arbetsfördelning mellan CNV och Naturvårdsverket samt arbeta med CNV:s nätverk och CNV:s kommunikativa arbete. En utvärdering till nätverket planerades. Man satte även upp mål som har med verksamhetens förutsättningar att göra – för övergripande planering, uppföljning och samråd, för styrgrupp och beredningsutskott, för medverkan vid konferenser/ evenemang som arrangeras av andra än CNV samt för det interna arbetet på kansliet. Syftet var att under 2009 vidareutveckla kansliets rutiner och i samråd med styrgruppen utveckla och vidmakthålla en stabil bas för verksamheten. En del var att ta fram en flerårsplan som gäller från och med 2010.

I årsberättelsen för 2009⁵⁸ beskrivs att 2008 års kunskapsuppbyggnad fortsatte och resulterade i produktion av en rapport som redovisade resultaten. Att sprida kunskap utgjorde en betydande del liksom att skapa mötesplatser för naturvägledare och göra en förstudie om kvalitetssäkring för naturvägledning. Besked i april om att budgetramen minskade något gjorde – tillsammans med att rapporten tog längre tid än beräknat – att planerade projekt inom metodutveckling samt att nå målen för forskning prioriterades ned. Årsberättelsen visar på omfattande aktivitet under det gångna året bland annat med fyra seminarier om naturvägledningens utmaningar och möjligheter.

Under 2009 fastslogs CNV:s verksamhetsidé⁵⁹: ”Centrum för naturvägledning – kompetensresurs, utvecklingsnav och mötesplats för alla som förmedlar kunskap och väcker känsla för naturen och kulturlandskapet.”

Verksamhetsåren 2010-11

Beskrivningen av det kommande arbetet i verksamhetsplanen för 2010-11⁶⁰ är att ”Centrum för naturvägledning kommer under perioden 2010 och 2011 att låta informations- och utbildningssatsningar stå i fokus. Nätverket växer och erbjuds

⁵⁸ Årsberättelse för Centrum för naturvägledning 2009

⁵⁹ Styrgruppens sammanträde, Protokoll 2009-05-14

⁶⁰ Verksamhetsplan för Centrum för naturvägledning 2010-11

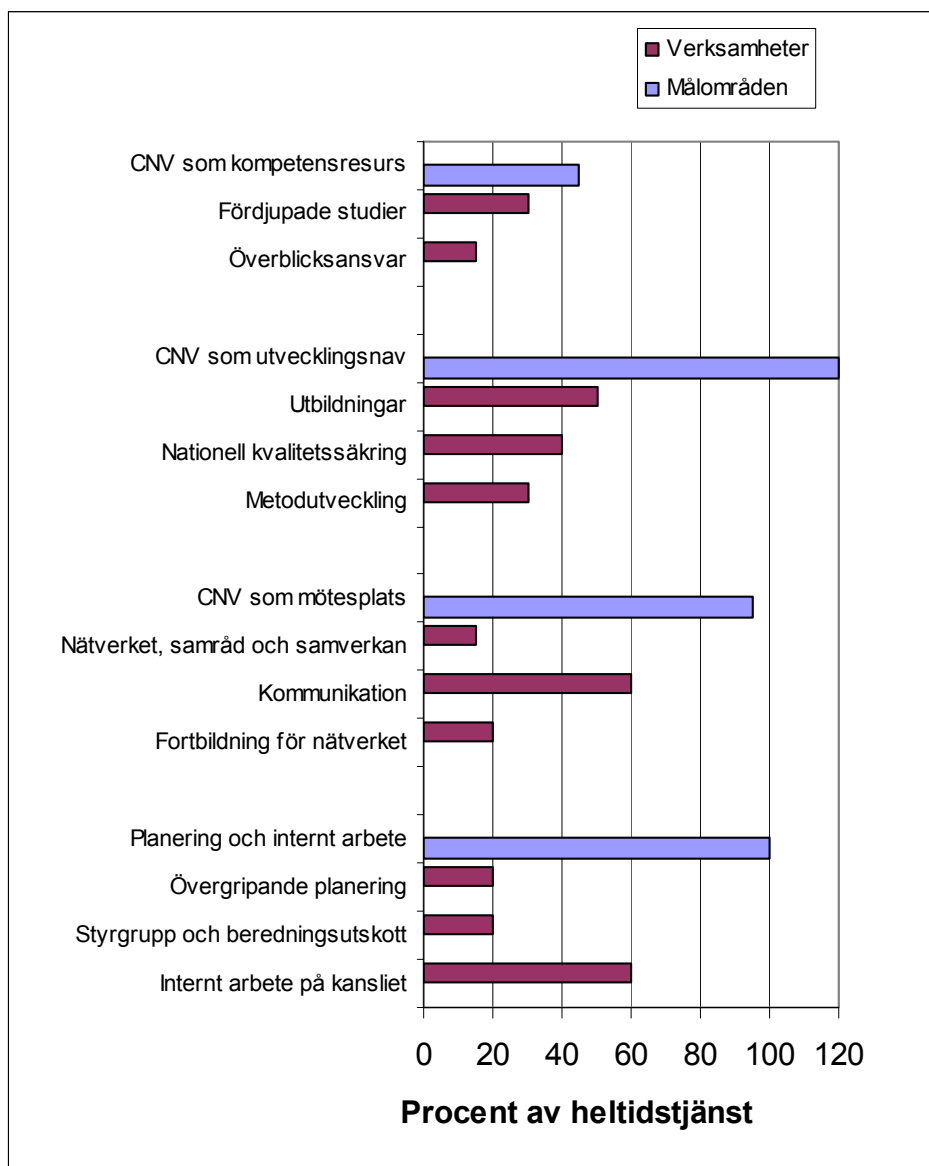
verktyg via utbildning och information. Uppbyggnaden av en organisation för kvalitetssäkring av naturvägledare inleds. Arbetet med metodutveckling och utvärdering fortskrider. De nordiska och internationella kontakterna fördjupas.”

Under 2008 och 2009 har CNV förhållit sig till den vida definitionen av naturvägledning (se kapitel 1) genom att *”hålla alla dörrar öppna”*. För 2010 och framåt ser CNV att det krävs tydliga prioriteringar. Dessa prioriteringar har tagits fram:

- Att bidra till att utveckla och lära ut effektiva metoder för naturvägledning prioriteras. Verksamheter som syftar till att sprida kunskap om samband mellan människa och natur, om miljö kvalitetsmål, motiv för naturskydd och hållbar utveckling och/eller påverka deltagarna till en mer miljöanpassad livsstil prioriteras också.
- Aktiviteter som äger rum på plats i naturen är prioriterade – även naturvägledning som syftar till att leda människor till platsen om den samtidigt har ett kunskapshöjande och känslöväckande innehåll.
- Naturvägledare är CNV:s primära målgrupp. CNV stöttar särskilt verksamhet som syftar till att öppna naturvägledningen för grupper utöver vana naturbesökare. Verksamhet som riktas till barn och ungdom samt grupper som annars inte hittar ut i natur är prioriterad av CNV. Hur man kan komplettera aktörer som riktar insatser mot skolan utreds under 2010.
- Verksamheter som vägleder till de positiva hälsoeffekter som naturvistelse kan ge eller som stimulerar samverkan och lokal delaktighet i beslutsprocesser och förvaltning stöttas, liksom verksamheter inom natur- och kulturlandskapsturism som samtidigt utvecklar naturvägledning. CNV vill särskilt stärka naturvägledning som överbryggar avståndet mellan natur- och kulturhistoriskt perspektiv.

Även för 2010-11 prioriteras forskning och specialbibliotek ned samtidigt som man noterar att dessa *”bör ägnas särskild analys och uppmärksamhet i samband med att uppdrag omförhandlas inför 2011”*. Målskrivningarna i verksamhetsplanen för 2010-11 är omformulerade och ingår nu under målområdena CNV som kompetensresurs, CNV som utvecklingsnav och CNV som mötesplats. Man vill härmed förstärka fokus på information, utbildning och nätverksbyggande. De långsiktiga målområdena återfinns i Bilaga 3.

Under 2010-11 planerar man att inom CNV som kompetensresurs arbeta med fördjupade studier, använda rapporten Naturvägledning i Sverige som verktyg vid seminarier samt aktiviteter inom överblicksansvar. Inom CNV som utvecklingsnav planeras arbete inom utbildningar (samarbete med utbildningsanordnare, moment i kurser på Institutionen för stad och land, fortbildningskurser på institutionen, programkurser på institutionen), nationell kvalitetssäkring av naturguider samt metodutveckling (projektet *”Ställ ut ute – utställningen som NVL-metod”* och ett projekt med arbetsnamnet *”Hitta till Tyresta”*). Inom CNV som mötesplats arbetar man vidare med nätverket, kommunikation och fortbildning för nätverket. Fördelningen av tid för år 2010 illustreras i figur 5.

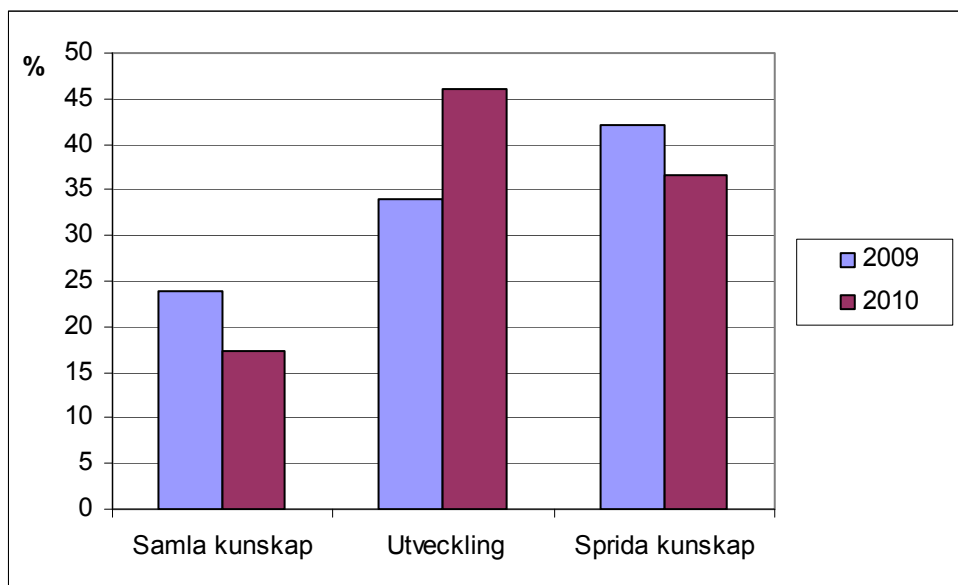
Figur 5. Tid- och tjänstefördelning i verksamhetsplanen för 2010. En heltidstjänst motsvarar 212 arbetsdagar⁶¹. Målområdena utgör 3,6 heltidstjänster. Verksamheter inom respektive målområde visas strax under varje målområde.

Jämförelse mellan 2009 och 2010

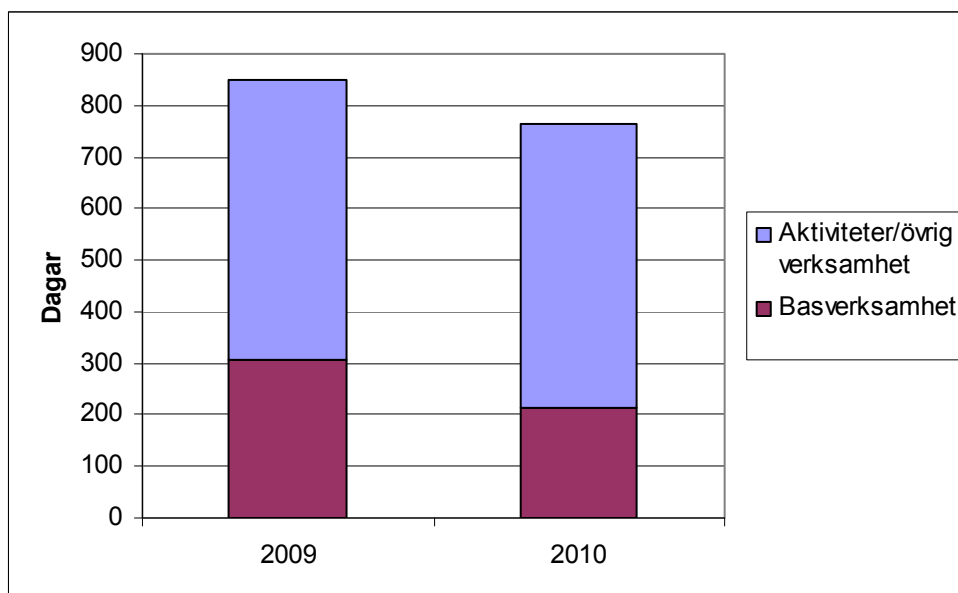
En jämförelse av prioriteringar mellan åren 2009 och 2010 illustreras i figur 6. Verksamhetsplaneringens rubriker för 2009 och 2010 skiljer sig åt, men antas i figuren vara jämförbara. År 2009 satsades lite större del av tiden på att samla kunskap (CNV som kompetensresurs), medan 2010 finns lite större andel tid avsatt för utveckling (CNV som utvecklingsnav). Andelen sprida kunskap (CNV som mötesplats) är också lägre för 2010. Dessa siffror ska också jämföras med den totalt sett

⁶¹ Tid- och tjänstefördelning VP 2010, Bilaga 9.1 Styrgrupp 091126

mindre tidsbudgeten för 2010 jämfört med 2009 som visas i figur 7. Per person för år 2009 såg tidsanvändningen ut så som visas i figur 8. Tjugofem procent utgör personlig bastid⁶² – gemensamma planeringsmöten, konferenser, institutionsmöten, kompetensutveckling, tidrapportering, uppföljning, friskvård med mera.

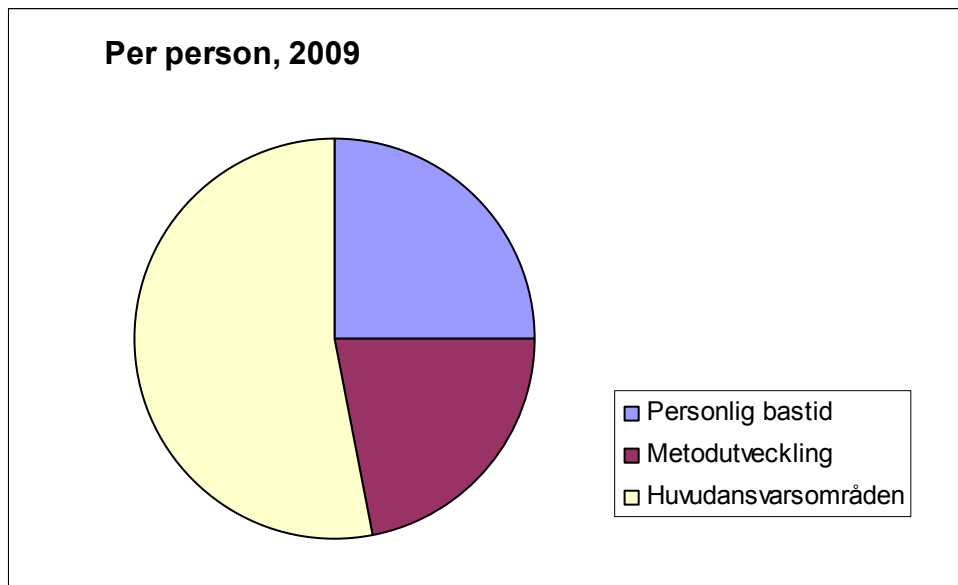

Figur 6. Jämförelse av prioriteringar mellan 2009 och 2010. I jämförelsen antas följande rubriker vara jämförbara: Samla kunskap-CNV som kompetensresurs, Utveckling-CNV som utvecklingsnav, Sprida kunskap-CNV som mötesplats.

Figur 7. Jämförelse av tidsbudget mellan 2009 och 2010. Basverksamhet är lika med planering och internt arbete.

⁶²Numera kallas denna planering och internt arbete

Figur 8. Tidsanvändning per person för 2009. Bastid är lika med planering och internt arbete.

Naturvägledare i Sverige

De första årens satsning på kartläggning och nätverksbyggande resulterade bland annat i rapporten Naturvägledning i Sverige – en översikt⁶³. I rapporten gör CNV ett försök att beskriva naturvägledare som grupp: *”Vilka är naturvägledarna? Hur arbetar de? Vad har de för mål och syften? Vilka möjligheter och problem ser de i sina verksamheter? Vad ser de att CNV kan göra för dem?”*

Rapporten innehåller beskrivningar av naturvägledning – historiskt, idag och i olika länder. Den kartlägger även befintliga utbildningar och innehåller en översikt över forskning om naturvägledning. Rapporten beskriver naturvägledarna som en mångfacetterad grupp som i de allra flesta fall brinner för sitt arbete och vet att de har något viktigt att berätta. De drivs av en vilja att dela med sig av inspiration, glädje och kunskaper om hur naturen, människan och kulturlandskapet hänger ihop. Enligt rapporten är många av dem övertygade om att den kunskapen behövs för att kunna fatta kloka beslut i samhället.

För att komma i kontakt med naturvägledare så genomfördes ett stort antal intervjuer. CNV arbetade även med annonser i fackpressen under rubriken Naturvägledare sökes! Naturvägledare har också kunnat ge sin tillkänna i en webbenkät på CNV:s hemsida. De naturvägledare CNV varit i kontakt med utgör nu ett nätverk av naturvägledare.

Bland dem vi intervjuat uttrycker de flesta en positiv bild av CNV:s arbete med nätverket. En naturvägledare menade att nätverket fått honom att förstå *”hur*

⁶³ Centrum för naturvägledning 2009

utbredd naturvägledning faktiskt är. Man känner att man inte bara håller på i sin egen lilla verkstad” och att CNV utvecklats ”som nod för naturvägledare”. Naturvägledaren tyckte att CNV och dess nätverk var bra om man vill ”förnya sig. Då verkar CNV som inspirationsplats”. En annan person tyckte att CNV har ”bidragit till att sätta frågan på agendan” och är en ”stimulans och stöd för naturvägledningen”.

Vad tycker nätverket?

I början av 2009 skickade CNV ut en enkät till de ca 800 personerna i nätverket. Enkäten hade en svarsfrekvens på 38 procent. Personerna som svarade på enkäten representerar ett flertal olika organisationer (tabell 1). De vanligaste är ideell organisation, småföretag, länsstyrelse eller kommun/region. Därefter kommer naturskolor, besökscentra och naturum.

Tabell 1. Personer i nätverken målgruppen naturvägledare⁶⁴.

Typ av organisation	Andel (%)
Ideell organisation	20
Småföretag	12
Länsstyrelse	11
Kommun/region	11
Naturskola eller liknande	7
Museum/besökscentrum (ej naturum)	6
Naturum	5
Utbildningsorganisation (ej naturskola)	4
Turismorganisation	4
Statlig myndighet (ej länsstyrelse)	4
Forskningsorganisation	3
Annat	13

Av de 90 procent som har fått nyhetsbrevet Naturvägledaren, så läser 94 procent nyhetsbrevet helt⁶⁵ eller delvis och 89 procent tycker att innehållet helt eller delvis är användbart i sin verksamhet. Nyhetsbrevet utkommer fyra gånger per år, vilket 81 procent tycker är lagom. Enligt 75 procent så vore det även intressant med tematiska nummer. CNV:s webbplats har använts av 59 procent under det senaste året. Där har man mest haft nytt av kalendarium (23 procent), information om CNV (17 procent), publikationer/litteraturtips (17 procent), seminarier (16 procent) och naturvägledning/naturvägledare (14 procent). Fortbildning/utbildning, allmänt, aktuellt och nyhetsbrev har intresserat 8-10 procent.

När det gäller rapporten Naturvägledning i Sverige så uppger 46 procent att de har läst delar av rapporten och 10 procent att de har läst hela. Där har man mest haft nytta av överblicken och att allt finns samlat (10 procent) samt av Naturvägledning

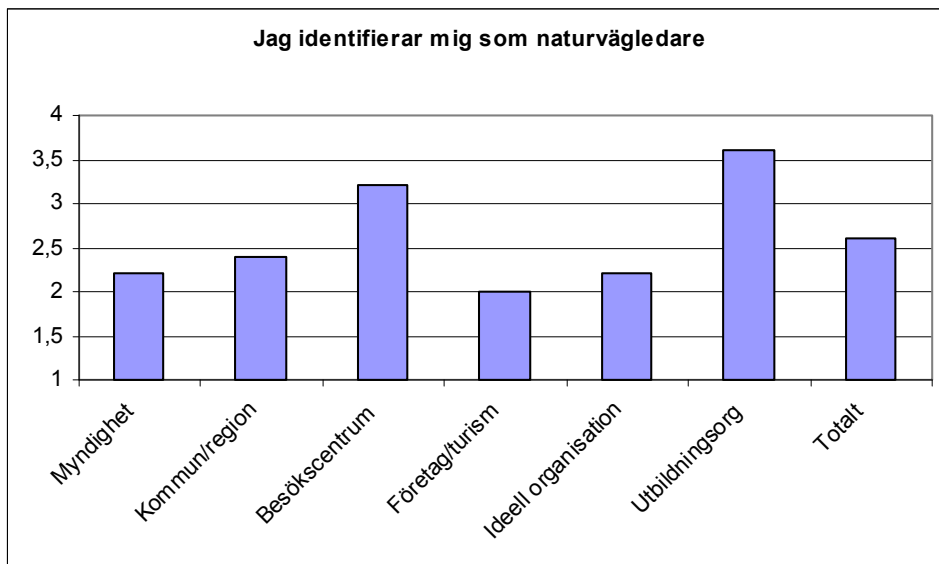
⁶⁴ Sammanfattning av inkomna svar på enkäten till CNV:s nätverk

⁶⁵ Med helt avses de som har svarat ja på frågan, gäller hela sammanfattningen av resultatet

och Visa natur (11 procent). Av de som svarat har 49 procent deltagit i något av CNV:s seminarier åren 2008-2009. Hälften av deltagarna i nätverket har alltså inte deltagit i något seminarium. Cirka 71 procent av de svarande har haft kontakt med CNV. Drygt 90 procent av dessa anser att de har blivit väl bemötta (ger betyget 4-5).

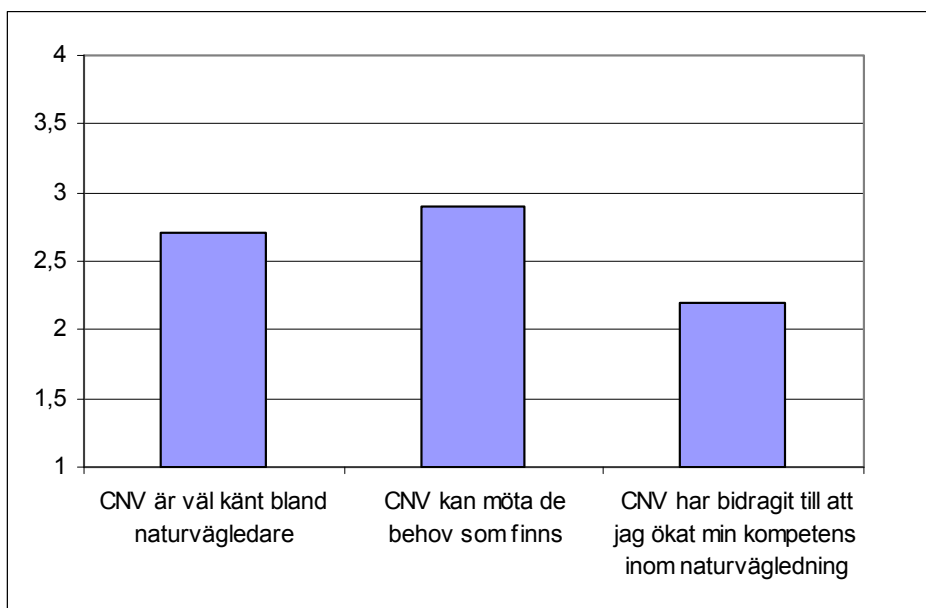
Nätverket – en fördjupad bild

För att få en fördjupad bild av nätverkets uppfattning och behov i relation till CNV:s verksamhetsmål genomfördes en telefonenkät som riktade sig till sex olika kategorier i nätverket. Personerna i nätverket har varit i kontakt med CNV i varierande grad – allt ifrån att bara ta emot nyhetsbrev och/eller besöka webben till kontakt via telefon och e-post ett par gånger i månaden. I figur 9 visas uppdelat per kategori hur de tillfrågade personerna i nätverket identifierar sig som naturvägledare. De personer som tillhör utbildningsorganisationer och besökscentrum identifierar sig i hög grad som naturvägledare, medan detta gäller i lägre grad för personer från myndigheter, kommun/region, företag/turism och ideella organisationer.

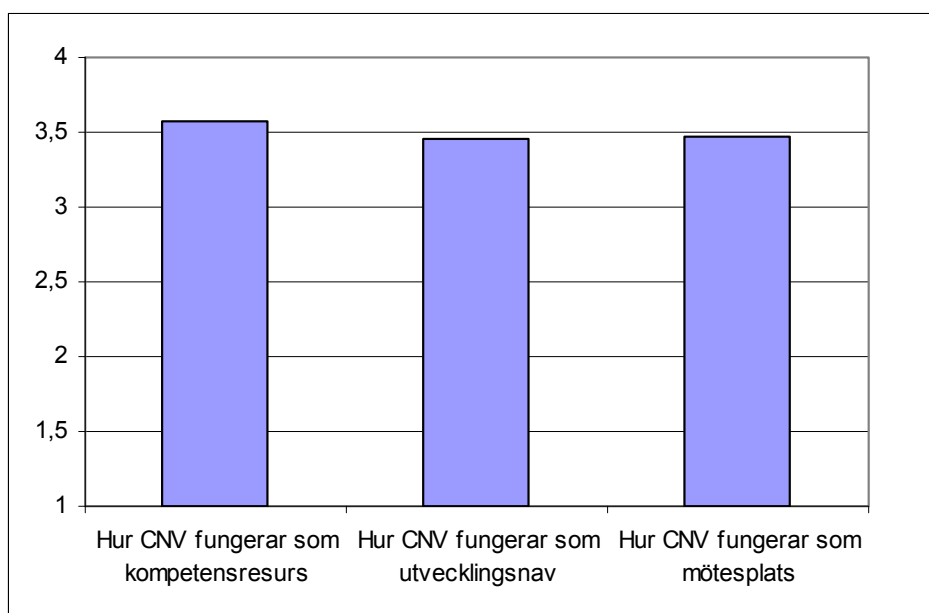
Figur 9. I vilken grad de tillfrågade personerna identifierar sig som naturvägledare uppdelat på kategorier. Siffran fyra motsvarar "helt och hållet", tre "i hög grad", två "i liten grad" och ett motsvarar "inte alls".

De tillfrågades bedömning av CNV:s roll utifrån några inledande frågor visas i figur 10. Den totala bedömningen var att CNV i relativt hög grad är väl känt bland naturvägledare. Man anser även att CNV kan möta de behov som finns när det gäller naturvägledning. De tillfrågade bedömer att CNV i liten grad bidragit till att de har ökat sin kompetens inom naturvägledning. Denna uppfattning skiljer sig inte mycket mellan de olika kategorierna.

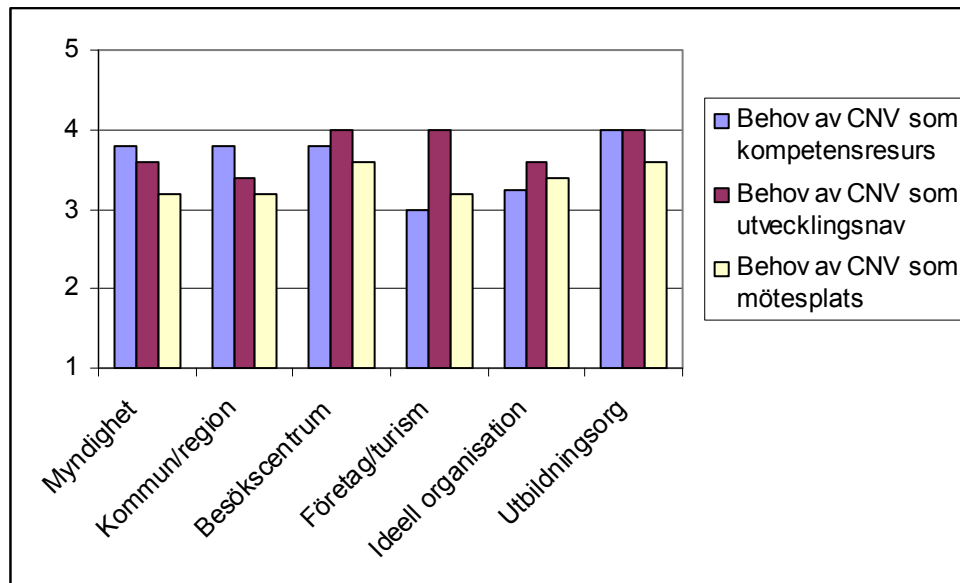
Figur 10. De tillfrågades bedömning av CNV:s roll utifrån några inledande frågor. Siffran fyra motsvarar "helt och hållet", tre "i hög grad", två "i liten grad" och ett motsvarar "inte alls".

De tillfrågade bedömning av hur CNV fungerar som kompetensresurs, utvecklingsnav och mötesplats redovisas i figur 11. Deras bedömning var att CNV fungerar väl i dessa avseenden – bedömningen ligger mellan i hög grad och helt och hållet.

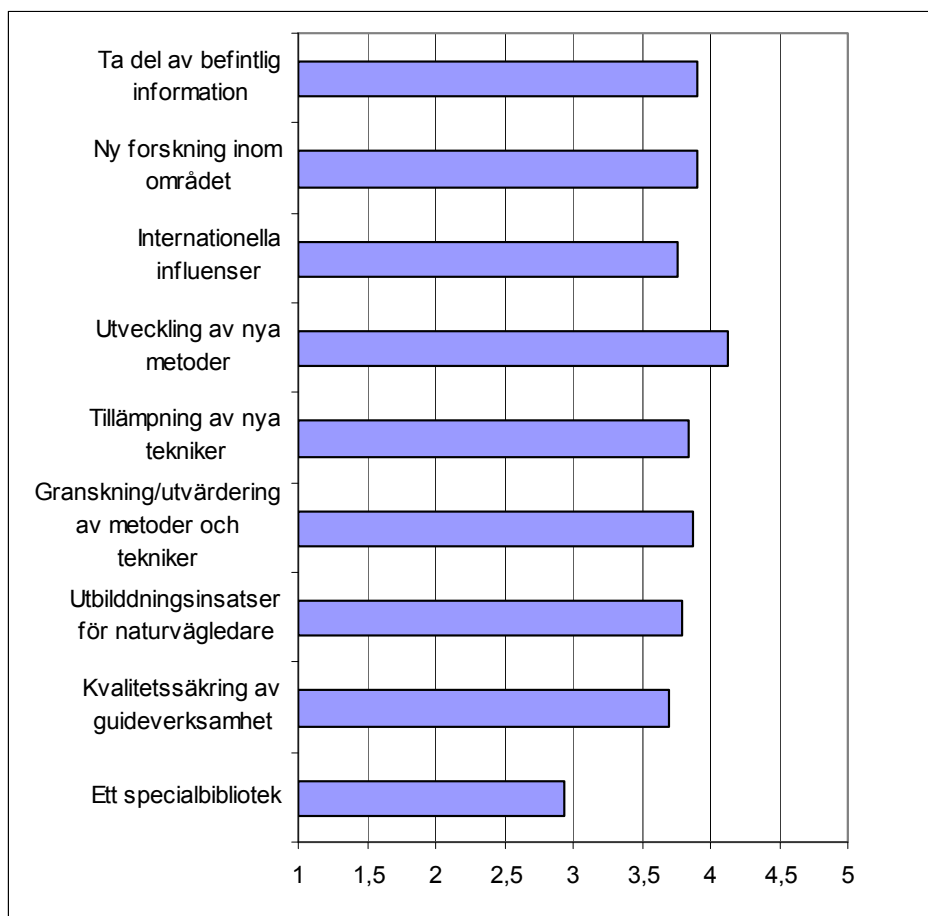
Figur 11. De tillfrågades bedömning av CNV som kompetensresurs, utvecklingsnav respektive mötesplats. Siffran fyra motsvarar "helt och hållet", tre "i hög grad", två "i liten grad" och ett motsvarar "inte alls".

Figur 12 visar vilket behov personer från de olika kategorierna anser sig ha av just dessa funktioner. Personer från myndigheter, kommuner/regioner, besökscentrum och utbildningsorganisationer anser sig ha ett stort behov av CNV som kompetensresurs, medan övriga två har ett medelstort behov. Personer från besökscentrum, företag/turism och utbildningsorganisationer har angett ett stort behov av CNV som utvecklingsnav. De övriga anger nästan samma nivå på sitt behov. Behovet av CNV som mötesplats ligger strax över medel för de flesta kategorierna.

Figur 12. De tillfrågades behov av CNV som kompetensresurs, utvecklingsnav respektive mötesplats uppdelat per kategori. Siffran fem motsvarar mycket stort och siffran ett motsvarar mycket litet.

Några frågor som ställdes bygger på innehållet i överenskommelsens elva punkter. Figur 13 visar att behovet inom de redovisade områdena bedöms vara stort, förutom av ett specialbibliotek där behovet bedöms vara medelstort. Fyra områden från figur 13 har valts ut för en närmare granskning som redovisas i tabell 2. Tillfrågade från samtliga kategorier bedömer sig ha ett stort behov av ny forskning inom området, förutom från företag/turism där behovet bedöms som medelstort. Medelvärdet för kategorin utbildningsorganisationer ligger mellan stort till mycket stort när det gäller internationella influenser, medan övriga ligger mellan medelstort till stort. För kvalitetssäkring är kategorierna utspridda mellan ett medelstort och ett stort behov. Behovet av ett specialbibliotek är medelstort.

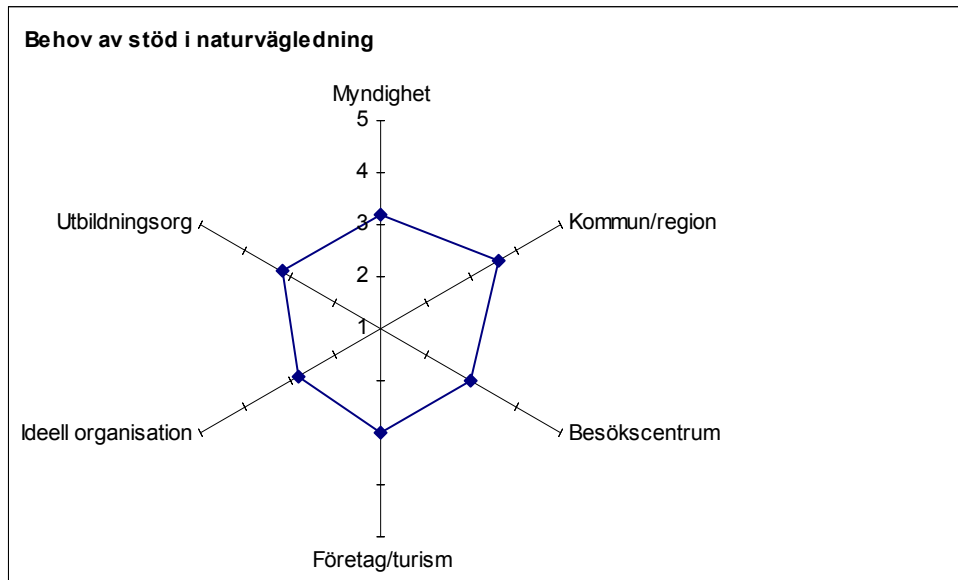
Figur 13. De tillfrågades behov inom nio olika områden som bygger på elva punkter från överenskommelsen mellan Naturvårdsverket och SLU. Siffran fem motsvarar mycket stort och siffran ett motsvarar mycket litet.

Tabell 2. De tillfrågades bedömning av sitt behov inom fyra utvalda områden uppdelat per kategori. Medelvärdena bygger på en skala där siffran fem motsvarar mycket stort och siffran ett motsvarar mycket litet.

	Ny forskning inom området	Internationella influenser	Kvalitetssäkring av guideverksamhet	Ett specialbibliotek
Myndighet	3.8	3.6	3.4	2.8
Kommun/region	4.0	3.8	4.0	3.2
Besökscentrum	4.0	3.8	3.8	3.0
Företag/turism	3.2	3.4	4.0	2.8
Ideell organisation	4.0	3.6	3.6	2.8
Utbildningsorg	4.4	4.4	3.4	3.0

Behovet av stöd i naturvägledning är lika stort bland de undersökta kategorierna. Figur 14 visar resultaten för varje kategori. Medelvärdena ligger på medelstort för alla kategorier utom för kommun/region där medelvärdet ligger mitt emellan medelstort och stort. De tillfrågade har även fått ange vad som är ett bra naturvägledningsstöd. Här nämns kunskapsbank, forum att möta andra, vägledning via tryckt material, kompetensutveckling (biologiskt och pedagogiskt), utbildning, regel-

bundna kurser och seminarier, att få ta del av ny forskning och kontaktnät, erfarenhetsutbyte, idéer och tips, rekryteringspool, webben, träffar, praktiska saker som företag och prissättning, ett forum att nå ut, inspiration, ackrediteringssystem, validering av guider, hjälp med pedagogiska metoder, spridning av forskningsresultat, kompetensresurser i landet.

Figur 14. De tillfrågades behov av stöd i naturvägledning i form av medelvärden per kategori. Medelvärdena bygger på en skala där siffran fem motsvarar mycket stort och siffran ett motsvarar mycket litet.

Bland övriga kommentarer finns bland annat några som handlar om certifiering och kvalitetssäkring. Någon föreslår att kvalitetssäkring skulle kunna ske på hemmaplan och att *"Studiefremjandet skulle kunna ha hand om det."* Någon annan berättar att deras organisation har egen kvalitetssäkring och att *"den är avgörande"*. Vikten av kvalitetssäkring uttrycks så här av en av de tillfrågade: *"Certifiering måste till – har med trovärdighet att göra. En enda taskig guidning kan förstöra ett helt upplägg."*

Många uttrycker sig i positiva ordalag om CNV. Någon sa *"Jag blev glatt överraskad när jag upptäckte att CNV fanns, att likasinnade fanns."* Någon annan sa *"De gör ett bra jobb, bra att de finns!"* En person som bor i norra Sverige menar att *"Det skiljer sig mycket mellan länen – ju längre norrut desto mer hjälp behövs."*

En intressant reflektion finns kring begrepp och förkortningar: *"Ordet naturvägledning kan vara svårt för allmänheten att förstå. CNV förkortningen – de borde ha ett tydligare namn."* En annan intressant aspekt rör problemet att ta betalt för den naturvägledning som görs. En person jämför olika aktörer med aktörer inom teatervärlden. I denna jämförelse har naturguider finansierade med bidrag samma utgångsläge som Dramaten, medan företag liknas vid privatteatrar och de som jobbar

ideellt har ekonomiska likheter med amatörteatrar. Personen menar att *"De tre rollerna blir ett problem, även för CNV."*

Kompletterande bild från intervjuerna

Under intervjuerna har personerna fått uttrycka vad de ser för styrkor, svagheter, hinder och möjligheter för CNV. En sammanställning presenteras i tabell 3. De intervjuade personernas åsikter speglar även de kommentarer som framkom i telefonenkäten.

Tabell 3. SWOT-analys utifrån intervjuer. Sammanställningen speglar de kommentarer som framkom i telefonenkäten.

Styrkor ✓ Att CNV finns, tidigare var det ludigt✓ Det breda kontaktnätet✓ Sektorsövergripande✓ Breda perspektivet✓ En förankring i viktiga organisationer✓ Kansliet är duktigt✓ Stor entusiasm hos medarbetarna och hos målgruppen✓ CNV når ut, de behövs✓ Att CNV kan satsa bara på naturvägledning	Svagheter ✓ Inte ännu hunnit med metodik✓ De har jobbat kort tid✓ Mjukt område, svårsmåbart precis som kultursatsningar✓ Plötsliga ändringar av riktlinjer skapar osäkerhet✓ Borde ha bredare finansiell bas✓ "Otydligt att outsourca"✓ Rollerna SLU och Naturvårdsverket✓ Flytten till Östersund✓ Definitionen av naturvägledning
Hinder ✓ Naturvårdsverkets input och output✓ Ekonomi, resurser✓ "Ska naturvård syssla med mark eller människa"✓ Certifiering kan stänga ute vissa naturvägledare✓ Att CNV snävar in sig för mycket✓ Missa inte turismnäringen – blir viktig i framtiden✓ Naturresursavdelningen har för många uppdrag, mäktar inte med	Möjligheter ✓ "Möjligheterna är oändliga"✓ Dra nytta av det breda kontaktnätet✓ Viktigt med kommunikation✓ Engagemanget från CNV och efterfrågan från naturvägledare✓ Samverkan mellan natur och kultur✓ Samverkansformer✓ Utveckla interaktionen med forskare✓ Ett nav för ideella organisationer✓ Temasatsningar (naturturism, barn och unga etc)

De intervjuade har alla fått ange varför naturvägledning ska finnas. De har med lite olika formuleringar uttryckt samma tanke. Naturvägledning är ett sätt att få ut människor i naturen. Det ger intresse och kunskap om naturvård vilket gör att man blir villig att tycka det är viktigt med natur och miljö. Att det har positiva effekter för hälsan nämns också. En annan viktig aspekt som nämns är att om inte politikererna känner ett folkligt stöd så kan det bli andra prioriteringar. En av de intervjuade menar att *"Naturvägledning är en grund för naturskyddet. Den bästa naturvården är en upplyst allmänhet."*

De intervjuade ser goda möjligheter för CNV i framtiden. Någon ser *"möjligheter att skapa det stora genombrottet för skyddad och stadsnära natur"*. Någon annan uttrycker att *"Menar man något alls med Visa-benet så måste man stödja CNV"*.

När det gäller målgrupper så finns följande grupperingar representerade bland svaren: De som söker sig till naturvägledning; Barn och unga; Familjer på fritiden; De som inte kommer ut; Alla är viktiga; För CNV avnämare och entreprenörer i branschen som på det lokala planet ska utföra naturvägledning: guider, föreningar, skolor, naturskolor, *"Inåt i verksamheten"* (Naturvårdsverket, SLU).

Ett resultat från intervjuerna är att CNV:s styrgrupp har fungerat bra, men att det finns vissa otydligheter när det gäller styrgruppens mandat. Tre förslag som framkommit vid intervjuerna handlar om att ha beslutspersoner (chefer med mandat och CNV:s ordförande) i styrgruppen och sedan ha en separat referensgrupp.

Analys och slutsatser

Överenskommelsen mellan Naturvårdsverket och SLU innehåller breda målformuleringar. Dessa är både lätta och svåra att infria. Det är lätt att infria något inom varje område, men det kan vara svårt att prioritera var satsningar bör göras och att se var gränserna för ansvar går. Samtidigt ger otydligheten en frihet för styrgrupp och kansli. Den breda ansatsen innebär oundvikligen att ett viktigt inslag i arbetet blir diskussioner kring definitioner och om hur rollfördelningen ska se ut.

Långsiktiga mål

Enligt överenskommelsen har CNV flera uppgifter som kan betraktas som långsiktiga mål inom naturvägledningsområdet. I verksamhetsplanen för 2008 formulerades mål på tre till fem års sikt för arbetet kopplat till respektive uppdrag. Dessa målformuleringar har i verksamhetsplanen för 2010-11 samlats i tre grupper av långsiktiga målformuleringar som knyter an till verksamhetsidéns mål om att CNV ska fungera som kompetensresurs, utvecklingsnav och mötesplats. I verksamhetsplanen för 2010 - 2011 presenteras vilka aktiviteter som planeras under perioden på väg mot måloppfyllelse. CNV har varje år genomfört sina planerade aktiviteter inom ramen för centrumets roll som kompetensresurs, utvecklingsnav och mötesplats.

Vi bedömer att CNV:s målsättningar är långsiktiga. CNV har varit verksamma i drygt två år. Det går därför bara i begränsad utsträckning att uttala sig om centrumets måloppfyllelse. Detta är också en uppfattning som samtliga intervjupersoner delar. Sammantaget tycker intervjupersonerna att centrumet gjort en bra insats och att arbetet går i rätt riktning under den tid de verkat. En person sa att *"de inte nått ända fram men det är ju inte rimligt att förvänta sig det. Man måste prioritera."* Vår bedömning är att CNV på ett engagerat och effektivt sätt utfört och organiserat en verksamhet som stämmer väl överens med överenskommelsens syfte.

Effekterna av denna typ av verksamhet är svåra att kvantifiera ekonomiskt. Det finns heller inte någon verksamhet med så pass lika syfte att det går att jämföra effekterna dem emellan på ett tillförlitligt sätt. CNV arbetar sektorsövergripande och förenar natur och kulturarv.

Prioriteringar – en utmaning

Det inledande arbetet med kartläggningen har visat sig vara en mycket bra start för det fortsatta arbetet. CNV har tagit kontakter och samlat in information som de sedan har tagit tillvara i sitt fortsatta arbete. Om det första årets viktigaste del var att samla kunskap, så prioriterades under det andra året att sprida kunskap. Inför det tredje året har utveckling av kunskap fått större utrymme, vilket är bra eftersom det är vad de tillfrågade i nätverket anser sig ha störst behov av.

Bland de elva målen i överenskommelsen har målen om forskning och specialbibliotek varit nedprioriterade sedan 2009. Resultaten i denna utvärdering visar att de tillfrågade i nätverket anser sig ha ett stort behov av att ta del av ny forskning inom området, medan specialbibliotek är något lägre prioriterat. Satsningen på utveckling i relation till att samla in och sprida kunskap har varit föremål för diskussioner i styrgruppen. Enligt resultaten finns ett tydligt behov av att föra in mer kunskap från forskning, utveckling och internationella influenser – detta är en typ av kunskap som nätverket efterfrågar.

Den främsta målgruppen för CNV:s verksamhet är naturvägledare. CNV har diskuterat vilka naturvägledare som ska vara prioriterad målgrupp och vilken naturvägledning som ska prioriteras. Syftet med detta har varit att satsa resurserna där de gör mest nytta. Barn och unga nämns som en målgrupp där budskapet gör god nytta. Att nå ut till barn och unga på ett resurseffektivt sätt är därför en viktig utmaning. En farhåga som framkommit i utvärderingen är att en satsning på skolan skulle sluka mycket resurser.

Ambitionerna för CNV var höga när man antog överenskommelsen – både hos Naturvårdsverket och SLU. Idag anser flera av dem vi pratat med att CNV:s uppdrag är omfångsrikt. Några tycker att det inte är ”*precist nog*” samtidigt som flera tycker att det måste vara brett för att kunna bygga upp ett långsiktigt och välfungerande centrum.

Processen tog en ny vändning

CNV:s tillblivelseprocess var ett initiativ från Naturvårdsverket. Naturvårdsverket ville se en centrumbildning och en placering vid ett universitet för att kunna kombinera praktik med forskning. SLU hade, utifrån intresse och kompetens på Institutionen för stad och land, goda förutsättningarna för att hysa CNV:s kansli. Utformningen av CNV och dess uppgifter planerades till stor del på Naturvårdsverket, men kompletterades med synpunkter från SLU. Förutsättningarna att bilda CNV låg rätt i tiden. Regeringen gav Naturvårdsverket signaler att myndigheten skulle arbeta med frågan⁶⁶. Naturskyddsföreningen arbetade med närnaturguider och på Naturvårdsverket var naturvägledning en prioriterad fråga.

De vi har talat med beskriver processens början som öppen till att övergå till mer ordnade former efter det att styrgrupp, kansli och budget fastställts. Den första tiden ägnades åt att bygga upp ett kansli, sätta budget och rekrytera personal. De vi pratat med tycker att SLU, Naturvårdsverket och kansliet gjorde bra insatser även om perioden beskrivs som ”*en viss startsträcka*”. Kansliet och styrgruppen har jobbat nära varandra. Kansliet började med att skapa ett nätverk av naturvägledare och strävade efter att vara lyhörda för vad naturvägledarna tyckte CNV kunde bidra med. De vi har talat med tycker att kansliet har satsat på rätt saker.

⁶⁶ Regeringens skrivelse 2001/02:173

När CNV skulle sätta igång hade en omlokalisering skett av Enheten för friluftsliv och skötsel vid Naturvårdsverket, från Stockholm till Östersund. Omlokaliseringen innebar att flera av den ordinarie personalen i Stockholm slutade, bland annat flera av dem som varit tongivande i planeringen av CNV. Ny personal fick rekryteras till kontoret i Östersund. Enligt vår mening tog processen i detta skede en ny vändning. I och med omlokaliseringen förlorades delvis kunskap om den tidigare processen. Enhetens kontakter med centrumet har minskat sedan starten. Under denna period har friluftsfrågorna haft lägre prioritet på enheten till fördel för frågor om skydd och skötsel av natur.

Förutsättningar för samarbete

Naturvårdsverket har det övergripande ansvaret för naturvägledning i Sverige och enligt överenskommelsen ska CNV vara ett komplement till Naturvårdsverkets arbete och nationella ansvar. Naturvårdsverket ser CNV:s verksamhet som ett komplement till sin egen verksamhet. En företrädare för Naturvårdsverket anser dock att överenskommelsen är otydligt skriven och öppnar upp för olika rolltolkningar. Rollerna i kontakter mellan de inblandade parterna – Naturvårdsverket, SLU och CNV – är otydliga. När det gäller *ledning och mål för samarbete* så är det inte helt självklart vem som ska vara initiativtagare till möten mellan CNV och Naturvårdsverket. Naturvårdsverket ansvarar för naturvägledning, medan CNV är ett komplement och de som är mest insatta i frågan. I den tidiga processen fanns upparbetade kontakter mellan Naturvårdsverket och CNV, vilket möjliggjorde en gemensam bild av roller och mål med kontakterna. Denna förutsättning ändrades när det kom nya personer in i bilden.

Inblandade parter har olika mycket *resurser* att lägga på kontakter. För CNV är naturvägledning huvudfrågan, medan Enheten för friluftsliv och skötsel har flera uppdrag som konkurrerar om resurserna. En uppfattning som förts fram är att Naturvårdsverket inte lägger tillräckligt mycket tid i styrgruppen och inte är tydliga med hur de vill att CNV ska komplettera verket. Här är det viktigt att komma ihåg att de senaste åren har många frågor på enheten fått stå tillbaka till fördel för inköp av mark i syftet att skydda natur.

SLU som universitet och Naturvårdsverket som statligt verk har dessutom flera inbyggda *skillnader i organisation och synsätt*, vilket kan påverka när representanter möts för att diskutera. Inom Naturvårdsverket äger enhetschefen sakfrågan och har sedan en handläggare som utför arbetet. Naturvårdsverkets representant i styrgrupp och beredningsutskott är handläggare. Inom SLU så arbetar enskilda forskare relativt fritt med sina frågor. SLU:s representant i CNV:s styrgrupp är forskare. Även på chefsnivå finns olikheter i organisation mellan Naturvårdsverket och SLU. När det gäller inbyggda skillnader i synsätt så kan dessa göra att man närmar sig frågor på olika sätt, till exempel på hur man tänker om definitionen av naturvägledning.

Delaktigheten i kontakterna är en annan kritisk faktor för samarbetet. Överenskommenheten garanterar både CNV och Naturvårdsverket formell delaktighet. Månöverutrymmet i kontakterna påverkas dock i detta fall negativt av att rollerna inte är tydligt definierade. Det finns en osäkerhet om vem som har mandat att driva vilken fråga på vilket sätt – *legitimitet* förutsätter tillit. CNV:s roll är att vara kompetensresurs, utvecklingsnav och mötesplats för naturvägledare. Naturvårdsverket har flera arbetsuppgifter som innehåller naturvägledning. Naturvårdsverket är följaktligen en av målgrupperna för vilken CNV:s kompetens och kontaktnät finns tillgängligt. Det är viktigt att utnyttja denna möjlighet.

Det finns en uttalad osäkerhet om *rollerna* mellan inblandade parter. Detta blir tydligt i styrgruppens arbete. Styrgruppen har visat stort engagemang och ansvarsstagande. Styrgruppens inverkan på CNV:s kansli beskrivs som stort: *"Jag vet andra centrumbildningar som bara rapporterat vad man gjort. Men 2009 års verksamhetsplan arbetades om 3-4 gånger. Styrgruppen tar ansvar och vill styra"*. CNV:s utvärdering av styrgruppen visar också att gruppen tycker att man bör ta sig tid att diskutera strategiska frågeställningar, bland annat definitionen av naturvägledningen. En person menade att det *"generellt har fungerat bra"* och *"sedan har det varit mycket tid som vi har behövt ägna åt att förstå varandra och vad vi har för respektive perspektiv på naturvägledning"*. Styrgruppens mandat, om det ska fungera rådgivande eller beslutande samt relationen till verket i styrgrupparbetet är faktorer som i dagsläget upplevs osäkra. En person har uttryckt att det blev *"en komplikation om ledningsfrågan – vilken roll styrgruppen skulle ha. Vilket mandat har man – en röst för varje person?"* Samma person tycker också att det är SLU som ytterst ska fatta beslut *"men ändå sitter styrgruppen och tycker en massa"*.

Det finns redan idag en enighet om att man i nästa avtalsperiod bör tydliggöra de olika parternas roller. Både Naturvårdsverket och CNV vill att kommunikationen sker mer frekvent och blir tydligare. Naturvårdsverket vill att CNV kommer till Naturvårdsverket och att *"de regelbundet stämmer av med oss minst två gånger per år"*. De önskar bredare information till enheten om vad man gör och varför. *"Det räcker inte bara med en representant i styrelsen"*. CNV tycker att Naturvårdsverket lägger för litet tid på centrumet. *"Vi behöver direkt dialog med verket. Kanske inte beslutsnivån, det hänger inte bara på vilken nivå, det handlar mer om tid. Vi är intresserade av att Naturvårdsverket är nöjda"*.

Hur roller och kontakterna mellan Naturvårdsverket, SLU och CNV planeras och utförs påverkar processerna under arbetets gång. Det är viktigt att ha *arenor för samarbetet* och att *kommunicera om samarbetet*. Regelbundna kontakter där inblandade aktörer kan lära känna varandra och förstå varandras prioriteringar kan förebygga missförstånd och förbättra samarbetet.

Överenskommelsen

Överenskommelsen mellan Naturvårdsverket och SLU trädde i kraft 2007 och formulerades brett och öppet för att verksamheten skulle hitta egna former. Den öppna formuleringen innebär att synen på dess innehåll kan variera beroende på vem som ska tolka den. Det är tydligt att överenskommelsens formuleringar är otydliga och leder till olika tolkningar. Styrgruppen har under åren haft återkommande diskussioner om CNV:s styrning, roller och prioriteringar. Bland de som intervjuats finns det olika uppfattning om i vilken grad styrgruppen ska vara rådgivande eller beslutsfattande. Det är också oklart vem som ska ta initiativ till möten mellan Naturvårdsverket och CNV. Av intervjuerna framgår också att Tyresta nationalparks roll i överenskommelsen behöver formuleras om då formuleringen upplevts något omotiverad.

Även om överenskommelsen kan beskrivas som bred och därmed riskerar att vara otydlig, anser vi att överenskommelsen är tillräckligt precis för att CNV ska klara sitt uppdrag i relation till tid och resurser. Samtidigt kan vi konstatera att överenskommelsens brist på tydlighet har bidragit till en onödigt försiktig kommunikation mellan de inblandade parterna.

Slutsatser

Vår bedömning är att CNV mycket väl har levt upp till de arbetsinsatser som är förväntade utifrån överenskommelsen innehåll i relation till tillgänglig tid och resurser. CNV har på ett engagerat och effektivt sätt utfört och organiserat en verksamhet som stämmer väl överens med överenskommelsens syfte.

Från och med bildandet av CNV har representanter för parterna i överenskommelsen – Naturvårdsverket och SLU – träffats regelbundet vid beredningsutskotts- eller styrgruppsmöten. Naturvårdsverket var initiativtagare till CNV och upplevdes på ett tidigt stadium som ett ”bollplank”. Hopslagningen av två tidigare enheter till Enheten för friluftsliv och skötsel och därefter omlokaliseringen av denna innebar att Naturvårdsverket delvis tappade kunskap om och kontakt med CNV. Ett viktigt förbättringsområde är därför kommunikation och samsyn mellan Naturvårdsverket, SLU och CNV. Att ha regelbundna kontakter kan göra att inblandade aktörer lär känna varandra och förstår varandras prioriteringar vilket kan förebygga missförstånd, förbättra samarbetet och öka effektiviteten. Inför omförhandlingen av överenskommelsen är det viktigt att Naturvårdsverket och SLU har en uttänkt plan för vad de vill med naturvägledning och CNV. Definitionen av naturvägledning är en viktig fråga.

Ett nationellt centrum för naturvägledning har fördelen att det arbetar för att serva en bred grupp av naturvägledare spridda över hela landet. Naturvägledare är personer med olika hemvist i samhället. Man finner dem i turistföretag, på museer, i naturvårdskretsar, på kommuner och i statlig verksamhet. När CNV tillgängliggör kunskap och metoder till sitt nätverk har detta potential att via dessa naturvägledare

nå en brett sammansatt grupp människor i samhället. Det är den stora fördelen med ett centrum av detta slag och ett viktigt medel i arbetet med *”att människor ska nyttja naturmiljön för ökad hälsa och förståelse för miljöpolitiska beslut”*.

En utmaning är att hålla kvar dagens breda ansats och samtidigt hitta prioriteringar som fungerar. Att växelvis välja att satsa på olika målgrupper eller inriktningar är en idé som framkommit i denna utvärdering och som vi bedömer vore värd att undersöka ytterligare.

Referenser

Centrum för naturvägledning (2009). Naturvägledning i Sverige – en översikt. Rapporter Institutionen för stad och land nr 5/2009, Sveriges lantbruksuniversitet.

Danemark i Samverkan och gränssnittsfrågor, Framtidsutredningen. Hälso- och sjukvård. Gotlands kommun. 2007.

Haraldsson, D (1987). Skydda vår natur! Svenska Naturskyddsföreningens framväxt och tidiga utveckling. Lund University Press.

Hultman, S. G. (2005). Visa vägen till naturen. Utveckling av naturum och naturvägledning i Sverige. Rapport 5437, Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket (2004). Naturum i Sverige. Rapport 5376, Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket (2004). Värna, vårda, visa – Ett program för bättre förvaltning och nyttjande av naturskyddade områden 2005-2015. Rapport 5410, Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket (2006). Erfarenheter av lokala naturvårdsbidrag (LONA) i processperspektiv. En utvärdering på uppdrag av Naturvårdsverket, sept 2006. Rapport 5605, Naturvårdsverket.

Nordiska ministerrådet (1990). Naturvägledning i Norden. Nordiska ministerrådet.

SOU 2008:62 Myndighet för miljön – en granskning av Naturvårdsverket. Betänkande av Utredningen om Naturvårdsverket.

Svenska Naturskyddsföreningen (1978). Sveriges natur : Naturskyddsföreningens årsbok. Årg. 69 (1978), Natur för fritid.

Regeringens proposition 2008/09:214 Hållbart skydd av naturområden, från regeringen till riksdagen, 2009-05-28.

Regeringens skrivelse 2001/02:173 En samlad naturvårdspolitik, från regeringen till riksdagen, 2002-03-14.

Interna dokument, Naturvårdsverket

Avdelningsprotokoll Nr N96-05, 2005-08-18.

Föredragnings-PM 2006-11-12, Dnr 190-2443-06.

Strategi för arbetet med friluftsliv på enheten för friluftsliv och fysisk planering, Np, Beslutad 2005-08-18, Avdelningsprotokoll Nr N96-05.

Strategi för arbetet med tätortsnära natur, Beslutad 2005-08-18, Avdelningsprotokoll Nr N96-05.

Verksprotokoll Nr 25-10, 2010-02-04.

Interna dokument, CNV

Beredningsutskottets sammanträden, Protokoll 2009-02-09, 2009-11-02, 2010-02-08 samt ”CNV styrgrupp 2007-2009, Bilaga 11, Beredningsutskottet 100208”.

Sammanfattning av inkomna svar på enkäten till CNV:s nätverk.

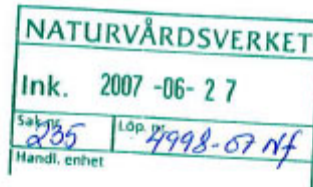
Styrgruppens sammanträden, Protokoll 2007-11-27, 2008-05-22, 2008-10-10, 2008-12-16, 2009-05-14, 2009-09-17, 2009-11-26 samt ”Tid och tjänstefördelning VP 2010, Bilaga 9.1, Styrgrupp 091126”.

Verksamhetsplaner för Centrum för naturvägledning 2008, 2009 och 2010-11.

Årsredovisningar/årsberättelser för Centrum för naturvägledning 2008 och 2009.

Bilagor

Bilaga 1 – Överenskommelsen mellan Naturvårdsverket och SLU

Överenskommelse mellan Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) angående "Centrum för naturvägledning"

1. Denna överenskommelse gäller från 2007-07-01 tills vidare. Uppsägning sker enligt §§ 16-18.
2. Syftet med centrubildningen är att förena och utveckla praktik och forskning inom området naturvägledning genom att vara en aktiv kompetensresurs för olika aktörer inom utbildning, planering, förvaltning och turism. I syftet ingår att centrumet blir en aktiv nod i såväl ett nationellt som ett internationellt nätverk.
3. Verksamheten ska bedrivas under beteckningen *Centrum för naturvägledning (CNV)*.
4. Begreppet naturvägledning i denna överenskommelse utgår från Nordiska ministerrådets rapport "Naturvägledning i Norden" (1990) och definieras sålunda: *Med naturvägledning menas att med olika metoder förmedla känsla för och kunskaper om naturen. Naturvägledning syftar till att öka förståelsen för de grundläggande ekologiska och kulturella sambanden och för människans roll i naturen. Därigenom förbättras möjligheterna till positiva upplevelser i naturen och till ökad miljömedvetenhet hos den enskilde och i samhället. Naturvägledningen kan vara både bemannad och obemannad. Med naturen menas här både landskapets natur- och kulturgivna element.*
5. Verksamheten ska bedrivas inom en särskild organisatorisk enhet vid SLU med egen budget, styrgrupp och föreståndare. Administrativt ska verksamheten utgöra en del av institutionen för stad och land. Centrumets tillämpade fältverksamhet ska huvudsakligen bedrivas från Tyresta nationalpark/Tyrestastiftelsen; i övrigt är SLU Ultuna dess fysiska hemvist. Centrumets personal ska kunna disponera arbetsplatser i Tyresta.
6. Verksamheten vid CNV sammanfattas i nedanstående punkter. CNV ska inom naturvägledningsområdet:
 - vara ett komplement till Naturvårdsverkets arbete och nationella ansvar,
 - ha överblicksansvar inom och utom landet,
 - driva på och initiera forskning, utveckling och tillämpning,
 - vara en sammanhållande aktiv nod i ett nationellt nätverk för kontakter, kunskaper och dess spridning,
 - ingå i internationella nätverk och sammanslutningar,
 - vara kompetensresurs och förverkliga redan känd kunskap,
 - utveckla nya metoder, initiera tillämpning av nya tekniker samt granska och utvärdera dessa,

Överenskommelse mellan Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet
angående "Centrum för naturvägledning"

- samordna, initiera och vid behov även genomföra utbildningsinsatser nationellt,
 - stödja kvalitetssäkring av guideverksamhet,
 - kunna utföra men även beställa uppdrag från andra,
 - bygga upp ett specialbibliotek.
7. Verksamheten ska härutöver bedrivas efter styrgruppens riktlinjer och den årliga verksamhetsplan som styrgruppen fastställer.
 8. Verksamheten skall efter tre år utvärderas vad gäller samtliga punkter enligt § 6. Ansvarig för utvärderingen utses gemensamt av Naturvårdsverket och SLU. Utvärderingen tillställs båda myndigheterna för beslut om fortsatt verksamhet.
 9. Styrgruppen, inklusive ordförande, utses efter beslut av SLU:s rektor i samråd med Naturvårdsverket. Styrgruppen ska bestå av 11 ledamöter. I den ska ingå representanter för relevanta myndigheter, ideella organisationer, förvaltare av naturskyddade områden (länsstyrelse/kommun/stiftelse) och skolor/högskolor/universitet. Styrgruppen ska ha hög kompetens inom naturvägledningssektorn, men även inom naturpedagogik, naturvårdsförvaltning, friluftsliv och naturturism. Mandattiden är tre år.
 10. Styrgruppen sammanträder minst två gånger per år på kallelse av ordföranden. Styrgruppen är beslutsmässig när ordföranden och minst fem av de andra ledamöterna är närvarande. Beslut fattas med enkel majoritet. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst. Styrgruppen har till uppgift att:
 - fastställa verksamhetsplan och budget,
 - besluta om årsredovisning,
 - följa upp verksamheten,
 - vara rådgivande i arbetet med olika verksamhetsområden,
 - biträda föreståndaren och föreslå de åtgärder som styrgruppen finner motiverade,
 - pröva om verksamheten bedrivs ändamålsenligt, effektivt och i överensstämmelse med syftet.
 11. Inledningsvis bemannas CNV med fyra personer som anställs på SLU: en föreståndare och tre projektledare. All personal ska rekryteras av SLU i samråd med Naturvårdsverket.
 12. Föreståndaren är föredragande för styrgruppen och har budget- och övergripande verksamhetsansvar för centrumet. Ärenden för styrgruppen ska beredas av ett beredningsutskott bestående av föreståndaren, ordföranden och vice ordföranden i styrgruppen samt eventuella övriga som styrgruppen beslutar om.
 13. Centrumets personal ska kunna stå till förfogande att arbeta med naturvägledningsuppgifter inom ramen för verksamheten vid Tyresta nationalpark. Formerna för detta får utvecklas i samverkan mellan berörda parter.
 14. Verksamheten ska finansieras på det sätt som Naturvårdsverket årligen beslutar. Ett beslut om finansiering av verksamheten ska vara klart senast den 1 december året innan det

Överenskommelse mellan Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet
angående "Centrum för naturvägledning"

år beslutet gäller. Naturvårdsverket ersätter SLU mot rekvisition vid två tillfällen per år, den 1 april respektive den 1 oktober med vardera hälften av årets fastställda ersättning. Medel för projekt kan sökas av CNV från olika finansiärer.

15. Medel från Naturvårdsverket som utbetalas till SLU för verksamheten inom CNV får inkludera en overheadkostnad på högst 25 % för år 2007. Eventuella justeringar av nivån görs årsvis enligt § 20. Detta gäller alla typer av ersättning till CNV från Naturvårdsverket.
16. Detta avtal får sägas upp under avtalstiden. Uppsägning ska ske skriftligen. Uppsägningstiden är tolv (12) månader.
17. Om någon av parterna önskar förändring av punkterna 6-10 ovan är uppsägningstiden tre (3) månader, om inte parterna kommer överens om annat.
18. Om Naturvårdsverket eller SLU får ändrad organisation, väsentligen ändrade arbetsuppgifter eller budget som påverkar möjligheterna att uppfylla förpliktelseerna enligt detta avtal, får avtalet sägas upp. Uppsägningstiden är då sex (6) månader.
19. Vid avveckling eller neddragning av verksamheten ska avtalsparterna träffa överenskommelse om utrustning, ej utnyttjade resurser liksom eventuell ersättning för avvecklingskostnader för fast anställd personal vid CNV.
20. Ändringar i eller tillägg till denna överenskommelse ska ske skriftligen och undertecknas av behöriga företrädare för parterna.

Detta avtal har upprättats i två likalydande exemplar varav parterna tagit var sitt.

För Naturvårdsverket

Stockholm den 27 juni 2007

Lars-Erik Liljelund

För SLU

Uppsala den 25 juni 2007

Lisa Sennerby Forsse

Bilaga 2 – Styrgruppens sammansättning

Sven-G Hultman (ordförande)
Ewa Bergdahl (Riksantikvarieämbetet/Naturhistoriska riksmuseet)
Lars Hallgren (SLU)
Annica Idestrom (Naturvårdsverket, ersättare Ingegerd Ward)
Dan Jonasson (Ekoturismföreningen)
Ulrika Larsson (Länsstyrelsen i Östergötland)
Stina Lindblad (Naturskoleföreningen)
Yusra Moshtat (Göteborgs stad)
Ulf Silvander (Svenskt Friluftsliv)
Anders Szczepanski (Linköpings universitet)
Ludmilla Wieslander (Naturum Vindelfjällen, Ammarnäs)

Bilaga 3 – CNV:s långsiktiga målområden

Målområden:

CNV som kompetensresurs

- CNV är väl känt bland naturvägledare.
- CNV har den bästa överblicken över naturvägledning i landet och är den instans i Sverige som vet mest om naturvägledning.
- CNV utbyter erfarenheter om naturvägledning i internationella nätverk och sammanslutningar.
- CNV har tagit fram och tillhandahåller en ”verktygslåda” för utvärdering.
- CNV har initierat och samordnat arbetet med uppbyggnad av ett nationellt sökbart bibliotek inom ämnet naturvägledning.

CNV som utvecklingsnav

- CNV har tillsammans med utbildningsanordnare utvecklat utbildningar för naturvägledning på olika nivåer.
- CNV har utvecklat och samordnat en nationell kvalitetssäkring av naturvägledare.
- CNV har i samverkan med andra aktörer utvecklat nya och befintliga metoder för naturvägledning.

CNV som mötesplats

- CNV är den mest aktiva och efterfrågade mötesplatsen för naturvägledare i Sverige.
- Genom CNV synliggörs yrkesgruppen naturvägledare.
- CNV främjar samverkan mellan natur- och kulturarvssektorerna inom naturvägledning/kulturmiljöpedagogik.
- Naturvägledning som forskningsämne har vuxit och ett nätverk bland forskare inom naturvägledning har etablerats.

Bilaga 4 – Frågeområden vid intervjuer

Frågeområden vid samtliga intervjuer (förutom de två sista) Inledande frågor, bakgrund Kommunikation, effekter Erfarenheter för framtiden Styrkor, svagheter, hinder, möjligheter	
Tyresta nationalpark, 2010-02-17 (Nationalparkschef Per Wallsten – tidigare enhetschef på Naturvårdsverket, Naturvårdsplanerare Anders Eriksson – tidigare handläggare på Naturvårdsverket) En tillbakablick Förutsättningar vid starten, överenskommelsen Verksamhet – Tyrestas perspektiv Förväntningar, förebilder Naturum Tyresta: Nationalparkernas hus, 2010-02-17 (Naturvägledaren Peder Curman) Att vara naturvägledare CNV, naturvägledarens perspektiv CNV: kansli, 2010-02-18 (Föreståndare Eva Sandberg, projektledarna Sandra Jansson och Per Sonnvik) Förutsättningar vid starten, överenskommelsen CNV/SLU, styrgrupp Nätverk, målgrupp Verksamhetsplanering, process Förväntningar, förebilder	CNV:s styrgrupp, 2010-03-19 (ordförande Sven G Hultman) En tillbakablick Förutsättningar vid starten, överenskommelsen Verksamhetsplanering, process Förväntningar, förebilder Naturvårdsverket, Enhetschef Anna von Sydow, 2010-03-31 En tillbakablick Förutsättningar vid starten, överenskommelsen Förväntningar, förebilder Naturvårdsverket, kontaktperson Ingegerd Ward Beställardialog, 2010-01-18, 2010-02-01 SLU, kontaktperson Lars Hallgren, 2010-03-16 En tillbakablick Förutsättningar vid starten, överenskommelsen Verksamhetsplanering, process Förväntningar, förebilder
Christina Frimodig, informatör Naturvårdsverket, 2010-03-10 Annika Idestrom, tidigare kontaktperson Naturvårdsverket, 2010-04-13 Berätta fritt om dina erfarenheter och din bild av CNV!	

Bilaga 5 – Telefonenkät

Inledande frågor   1. Organisation och roll i organisationen <i>Hur väl instämmer du i följande påståenden?</i>   2. Jag identifierar mig som naturvägledare? (Inte alls, i liten grad, i hög grad, helt och hållet) Kommentar: 3. CNV är väl känt bland naturvägledare (Inte alls, i liten grad, i hög grad, helt och hållet) Kommentar: 4. CNV kan möta de behov som finns (Inte alls, i liten grad, i hög grad, helt och hållet)   5. CNV har bidragit till att jag har ökat min kompetens inom naturvägledning (Inte alls, i liten grad, i hög grad, helt och hållet)
CNV, naturvägledarens perspektiv   6. Hur tycker du att CNV fungerar som (Mycket dåligt, mycket bra):   • kompetensresurs (Skala 1-5)• utvecklingsnav (Skala 1-5)• mötesplats (Skala 1-5) Kommentar:
7. Vilket behov har du av stöd i naturvägledning? (Skala 1-5, Mycket litet, mycket stort)   8. Vad är ett bra naturvägledningsstöd?   9. Hur ofta har du haft kontakt med CNV?
10. Hur bedömer du ditt behov inom följande områden (Skala 1-5, Mycket litet, mycket stort)   • CNV som kompetensresurs• CNV som utvecklingsnav• CNV som mötesplats• Ta del av befintlig information• Ny forskning inom området• Internationella influenser• Utveckling av nya metoder• Tillämpning av nya tekniker• Granskning och utvärdering av metoder och tekniker• Utbildningsinsatser för naturvägledare• Kvalitetssäkring av guideverksamhet• Ett specialbibliotek
11. Styrka med CNV?   12. Svagheter med CNV?   13. Hinder för CNV (i framtiden)?   14. Möjligheter för CNV (i framtiden)?
15. Övrigt att tillägga:

Naturvägledning i centrum

RAPPORT 6372

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6372-6
ISSN 0282-7298

En utvärdering av verksamheten vid Centrum för naturvägledning

Naturvägledning syftar till att förmedla kunskap om och väcka känsla för naturen och kulturlandskapet. Centrum för naturvägledning (CNV) är en centrubildning vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och finansieras via Naturvårdsverket. Den här utvärderingen svarar på hur verksamheten vid CNV har utförts och organiserats utifrån överenskommelsen mellan Naturvårdsverket och SLU.

CNV har flera uppgifter som kan betraktas som långsiktiga mål inom naturvägledningsområdet. Utvärderingen visar att CNV på ett engagerat och effektivt sätt har utfört och organiserat en verksamhet som stämmer väl överens med överenskommelsens syfte i relation till tillgänglig tid och resurser. En utmaning inför den kommande överenskommelsen är att hålla kvar dagens breda ansats och samtidigt hitta prioriteringar som fungerar.

Den kommande överenskommelsen bör förtydligas när det gäller roller och ansvar. Inför omförhandlingen är det viktigt att Naturvårdsverket och SLU har en uttänkt plan för vad de vill med naturvägledning och CNV.

